

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محط‌زیت و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۲۲۶

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	
کد شناسه	۹۹-۹-۱۰۲۷۴
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	بهاره فهیمی
ناظران علمی	محمدجواد محسنی‌نیا- جمال کاکائی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	دی ۱۳۹۹
طراح جلد	پدرام حاجی‌اسمعیلی
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللهمی - خیابان سپند شرقی - پلاک ۱۶	
شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی.....	أ
مقدمه.....	۱
۱- بررسی وضعیت محیط‌زیست و منابع آب در کشور و شرح اسناد بالادستی و قوانین مرتبط با آنها.....	۲
۱-۱- وضعیت محیط‌زیست و منابع آب ایران.....	۲
۲-۱- بررسی قوانین و اسناد بالادستی.....	۳
۱-۲-۱- اصل پنجاهم قانون اساسی.....	۳
۲-۲-۱- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.....	۳
۳-۲-۱- سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در حوزه محیط‌زیست کشور.....	۳
۴-۲-۱- محیط‌زیست و منابع آب در برنامه پنج ساله ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰).....	۴
۵-۲-۱- سایر قوانین مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب.....	۷
۲- قوانین بودجه سال‌های قبل و مقایسه آن با لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۸
۱-۲- بررسی محیط‌زیست و منابع آب در ماده واحده و تبصره‌های قوانین سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۸
۲-۲- مقایسه اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب.....	۱۴
۳-۲- بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با برنامه‌های محیط‌زیست و منابع آب.....	۲۷
۳- تحلیل آثار اجرایی بخش محیط‌زیست و آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۳۰
۱-۳- بررسی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در بخش محیط‌زیست و منابع طبیعی و پیش‌بینی عملکرد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۳۰
۲-۳- بررسی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در بخش آب و پیش‌بینی عملکرد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۳۵
۴- جمع‌بندی و پیشنهادها.....	۴۱
منابع.....	۴۴

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول ۱: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۱) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۸
جدول ۲: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۳) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۹
جدول ۳: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۴) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۹
جدول ۴: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۵) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۰
جدول ۵: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۶) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۰
جدول ۶: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۷) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۲
جدول ۷: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۸) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۲
جدول ۸: امور و فصول مرتبط با محیط زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۵
جدول ۹: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای فصول مرتبط با محیط زیست و منابع آب و رشد آن‌ها در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۶
جدول ۱۰: مقایسه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصول مرتبط با محیط زیست و منابع آب و رشد آن‌ها در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۶
جدول ۱۱: اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۱۸
جدول ۱۲: مقایسه سهم اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۲۰
جدول ۱۳: تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب بر حسب برنامه در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۲۳
جدول ۱۴: مقایسه سهم تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب بر حسب برنامه در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۲۵
جدول ۱۵: طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰.....	۲۷
جدول ۱۶: بررسی عملکرد بخش محیط زیست و منابع طبیعی در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸ و هدف کمی آن در سال ۱۴۰۰.....	۳۲
جدول ۱۷: بررسی عملکرد بخش آب در سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۸ و هدف کمی آن در سال ۱۴۰۰.....	۳۶

خلاصه مدیریتی

لایحه بودجه به عنوان برنامه مالی یکساله دولت، منابع لازم را به بخش‌های مختلف کشور اختصاص می‌دهد که این تخصیص منابع یکی از اصلی‌ترین گام‌های تحقق اهداف تعیین شده محسوب می‌گردد. در این میان، حوزه‌های مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب از این نظر که تعاملات بالایی با سایر بخش‌ها دارند، به عنوان یکی از کلیدی‌ترین حوزه‌ها شناخته می‌شوند. از طرفی با آسیب‌های وارد شده به این حوزه‌ها، به‌کارگیری برنامه‌های اصولی در جهت رفع معضلات پیش آمده بسیار حائز اهمیت است. در همین راستا با مشاهده قوانین و اسناد بالادستی، از جمله سند حوزه فرابخشی برنامه ششم توسعه، مشاهده می‌شود که اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای مختلفی برای جبران آسیب‌ها و ارتقاء وضعیت محیط‌زیست و منابع آب در نظر گرفته شده که با توجه به نزدیکی پایان این برنامه امید است که در انتهای سال ۱۴۰۰ بخش اعظمی از اهداف مربوط به این دو بخش تحقق یابند. به همین علت، بررسی جایگاه محیط‌زیست و منابع آب در اسناد بودجه می‌تواند تصویر روشن‌تری را جهت اتخاذ تصمیمات حیاتی، در اختیار گذارد. با توجه به مطالب فوق، این گزارش ابتدا با تحلیل وضعیت محیط‌زیست و منابع آب، به شرح کلی معضلات این حوزه می‌پردازد، سپس جایگاه آن‌ها را در اسناد و قوانین بالادستی مشخص می‌کند. در بخش دوم، مواد و تبصره‌ها، وضعیت اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصول و برنامه‌ها در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ بررسی خواهند شد؛ همچنین ماهیت طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های مورد نظر تبیین می‌گردند. بخش سوم نیز با تحلیل عملکرد اهداف کمی بخش محیط‌زیست و آب در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ و با توجه به میزان رشد ارقام برنامه‌های محیط‌زیست، منابع طبیعی و آب در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصول مختلف لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، پیش‌بینی می‌کند که از این منظر، لایحه تا چه حد می‌تواند در تحقق اهداف کمی این دو بخش در برنامه ششم توسعه گام بردارد. به طور کلی بررسی‌ها نشان می‌دهند که در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ عملکرد مناسبی در خصوص بسیاری از اهداف کمی حوزه‌های زیست‌محیطی و آب وجود داشته است. در بخش محیط‌زیست و منابع طبیعی گروهی از اهداف کمی مانند «نظارت بر اجرای برنامه مدیریت سبز» و «حمایت و پشتیبانی از سمن‌ها سرمایه‌های اجتماعی و تشکل‌های غیردولتی حامی محیط‌زیست» به میزان ۱۰۰ درصد در هر دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ تحقق یافته‌اند و بررسی برنامه‌های مرتبط با این اهداف در لایحه بودجه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که بسیاری از آن‌ها، رشد بالای ۵۰ درصد را در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به خود اختصاص داده‌اند. در حوزه آب نیز اهداف کمی مختلفی مانند «بهبود بهره‌برداری - بازسازی خطوط انتقال آب بزرگ کشور» و «حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل» بیش از ۵۰ درصد در سال‌های مذکور تحقق یافته‌اند و وضعیت برنامه‌های مرتبط با آب در فصول لایحه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهند که گروهی از برنامه‌های مرتبط نیز رشد نسبتاً بالایی را در اعتبارات هزینه‌ای و تملک

دارایی‌های سرمایه‌ای تجربه کرده‌اند. با توجه به موارد تبیین شده، پیش‌بینی می‌شود که این برنامه‌ها بتوانند تا حد قابل قبولی اهداف کمی برنامه ششم توسعه را در حوزه‌های زیست‌محیطی و منابع آب در سال آتی محقق سازند، اگرچه پیش‌بینی دقیق‌تر در این زمینه نیاز به بررسی جزئیات بیشتر، از جمله واکاوی دلایل تحقق و عدم تحقق اهداف کمی را دارد و ضروری است که با بررسی عملکرد سال ۱۳۹۹ در حوزه‌های مورد بررسی، نتایج کامل‌تری از تحقق اهداف برنامه ششم حاصل شود. همچنین نیاز است که در سال ۱۴۰۰ به عنوان سال پایانی برنامه ششم، اقدامات تکمیلی در راستای دستیابی به اهداف حوزه‌های مذکور بر اساس میزان شدت معضلات زیست‌محیطی و منابع آب، در اولویت سیاست‌گذاری‌ها واقع شوند.

مقدمه

امروزه مشکلات و بحران‌های زیست‌محیطی و منابع آب به عنوان یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های کشور، مطرح شده و توجه بسیاری از متخصصان این حوزه‌ها را جلب نموده است؛ چراکه در سال‌های اخیر، پیگیری اهداف رشد و توسعه اقتصادی منجر به نادیده گرفتن حفاظت و پایداری محیط‌زیست از سوی تصمیم‌گیرندگان و برنامه‌ریزان گردیده و منجر به آسیب‌های فراوانی در این حوزه‌ها شده است. از مصادیق این آسیب‌ها می‌توان به آلودگی هوای کلان‌شهرها، آلودگی آب‌های سطحی و زیرزمینی، آسیب‌رسانی به تالاب‌ها و زیست‌بوم‌ها، تخریب جنگل‌ها، افزایش سیلاب‌ها و معضل پسماند اشاره کرد. علاوه بر گسترش این آسیب‌ها، هزینه‌های برطرف نمودن آن‌ها مسئله دیگری است که بار سنگینی را بر کشور تحمیل می‌کند. از سوی دیگر، محیط‌زیست به‌واسطه تعاملات و ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌ها در سطح ملی و نیز در سطح بین‌المللی، از حوزه‌های بسیار فراگیر محسوب می‌شود؛ لذا ادامه روند آسیب‌رسانی به آن، موانع و محدودیت‌های جدی را در مسیر توسعه کشور قرار خواهد داد. در همین راستا به‌منظور حفاظت و کنترل وضعیت محیط‌زیست و منابع آب، در اسناد بالادستی مختلف نیز دستورالعمل‌های مشخصی در نظر گرفته شده که با تعیین راهکارها و برنامه‌های اصولی می‌توان این دستورالعمل‌ها را پیاده‌سازی کرد. یکی از مهم‌ترین اسناد بالادستی، سند برنامه پنج ساله ششم توسعه است که در آن به ابعاد زیست‌محیطی مختلف اشاره شده و با تعیین اهداف، سیاست‌ها و راهبردهای متعدد، آغاز راهی برای درک اهمیت حوزه‌های زیست‌محیطی محسوب می‌گردد. اگرچه میزان تأثیرگذاری این برنامه در جهت رفع مشکلات محیط‌زیست و منابع آب به عوامل متعددی در حوزه‌های مدیریتی و اجرایی وابسته است، اما می‌تواند سرآغازی برای توجه جدی به حوزه‌های مورد نظر محسوب شود. در همین راستا، بررسی محیط‌زیست و حوزه‌های مرتبط با آن در سند بودجه به‌عنوان سند یک‌ساله مالی دولت، بسیار حائز اهمیت است؛ چراکه می‌تواند تصویر شفافی از جایگاه محیط‌زیست و منابع اختصاص داده شده در راستای اهداف، قوانین و معضلات زیست‌محیطی ارائه کند؛ بنابراین با بررسی قوانین و لوایح بودجه، کمبودها و چالش‌های زیست‌محیطی شناسایی و در طراحی ساز و کارهای حل مشکلات، مؤثر واقع می‌شوند. با توجه به موارد تبیین شده، این گزارش بر آن است تا با بررسی عملکرد بخش محیط‌زیست و آب در سال‌های گذشته و تحلیل برنامه‌های مؤثر در لایحه سال ۱۴۰۰ در تحقق عملکرد این اهداف، پیش‌بینی نماید که تغییرات موجود در لایحه تا چه حد بر پیشبرد اهداف محیط‌زیست، منابع طبیعی و آب تأثیرگذار خواهند بود.

۱- بررسی وضعیت محیط‌زیست و منابع آب در کشور و شرح اسناد بالادستی و قوانین مرتبط با آنها

۱-۱- وضعیت محیط‌زیست و منابع آب ایران

کشور ایران از منظر زیست‌محیطی از جمله کشورهای غنی در جهان محسوب می‌شود که در مقایسه با کشورهای همجوار نیز از موقعیت مناسب‌تری برخوردار است؛ همچنین با وجود تنوع زیستی بالا و ذخایر فراوان سوخت‌های فسیلی، جنگل‌ها، تالاب‌ها و سایر منابع طبیعی شرایط مناسبی جهت دستیابی به توسعه پایدار دارد. با این حال، در دهه‌های گذشته، با گام برداشتن در مسیر رشد و توسعه اقتصادی، اهداف مختلف اقتصادی در اولویت برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها قرار گرفته و غفلت از بهره‌برداری بیش از اندازه از محیط‌زیست منجر به آسیب‌رسانی به آن شده است. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به تخریب منابع طبیعی به‌ویژه جنگل‌ها و مراتع، انتشار انواع آلاینده‌ها، فرسایش خاک، بیابان‌زایی، گسترش کویرها، کم‌آبی و آلودگی آب‌های سطحی و زیرزمینی اشاره کرد (مرزبان، ۱۳۹۷). تمامی این معضلات موانع و محدودیت‌هایی پیش روی توسعه کشور قرار داده است و در آینده‌ای نه‌چندان دور در مسیر رشد اقتصادی کشور اختلالاتی ایجاد خواهد کرد. از طرف دیگر، هزینه‌های حل این بحران‌ها بسیار بالاست. با توجه به مطالب تبیین شده، آمارها نیز نشان می‌دهند که وضعیت ایران از نظر شاخص‌های عملکرد، چندان مساعد نیست. ایران از میان ۱۷۸ کشور جهان در سال ۲۰۱۸، در شاخص عملکرد زیست‌محیطی^۱ دارای رتبه ۸۰ بوده است. در خصوص انتشار آلاینده نیز در میان ۲۲۱ کشور در سال ۲۰۱۹ با انتشار ۷۸۰ میلیون تن دی‌اکسید کربن، در جایگاه ششم جهان قرار دارد (اطلس جهانی کربن،^۲ ۲۰۱۹). همچنین بررسی وضعیت منابع آب کشور، نشان می‌دهد که به دلیل قرار گرفتن در ناحیه خشک و نیمه‌خشک، سهم پایینی از منابع آب شیرین جهان را داراست. متوسط سطح بارندگی‌ها نسبت به سایر مناطق پایین و تبخیر آب نیز بسیار بالاست. در شاخص استفاده بهینه از منابع آبی، ایران در سال ۲۰۱۶ دارای رتبه ۹۲ بوده و نمره عملکرد کشور در مرتبه ۵۶ قرار داشته است (مرزبان و همکاران، ۱۳۹۷).

1. Environmental Performance Index

2. Global Carbon Atlas

۲-۱- بررسی قوانین و اسناد بالادستی

۱-۲-۱- اصل پنجاهم قانون اساسی

اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی بیان می‌کند که حفاظت محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌شود. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.

۱-۲-۲- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴

در این سند ویژگی‌های مختلفی برای بهره‌مندی جامعه ایرانی در نظر گرفته شده است و اشاره می‌کند که جامعه ایرانی باید در افق چشم‌انداز از محیط‌زیست مطلوب بهره‌مند باشد.

۱-۲-۳- سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در حوزه محیط‌زیست کشور

در جهت اجرای بند یک اصل ۱۱۰ قانون اساسی، محورهای سیاست‌های کلی محیط‌زیست به شرح زیر است:

- ۱- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم، به‌ویژه با افزایش ظرفیت‌ها و توانمندی‌های حقوقی و ساختاری مناسب همراه با رویکرد مشارکت مردمی.
- ۲- ایجاد نظام یکپارچه ملی محیط‌زیست.
- ۳- اصلاح شرایط زیستی به‌منظور برخورداری جامعه از محیط‌زیست سالم و رعایت عدالت و حقوق بین نسلی.
- ۴- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت.
- ۵- پایش مستمر و کنترل منابع و عوامل آلاینده هوا، آب، خاک، آلودگی‌های صوتی، امواج و اشعه‌های مخرب و تغییرات نامساعد اقلیم و الزام به رعایت استانداردها و شاخص‌های زیست‌محیطی در قوانین و مقررات، برنامه‌های توسعه و آمایش سرزمین.
- ۶- تهیه اطلس زیست‌بوم کشور و حفاظت، احیاء، بهسازی و توسعه منابع طبیعی تجدیدپذیر و اعمال محدودیت قانونمند در بهره‌برداری از این منابع، متناسب با توان اکولوژیک آنها بر اساس معیارها و شاخص‌های پایداری، مدیریت اکوسیستم‌های حساس و ارزشمند و حفاظت از منابع ژنتیک و ارتقاء آنها تا سطح استانداردهای بین‌المللی.

- ۷- مدیریت تغییرات اقلیم و مقابله با تهدیدات زیست‌محیطی نظیر بیابان‌زایی، گرد و غبار به‌ویژه ریزگردها، خشک‌سالی و عوامل سرایت‌دهنده میکروبی و رادیواکتیو و توسعه آینده‌نگری و شناخت پدیده‌های نوظهور زیست‌محیطی و مدیریت آن.
- ۸- گسترش اقتصاد سبز.
- ۹- تعادل‌بخشی و حفاظت کیفی آب‌های زیرزمینی از طریق اجرای عملیات آبخیزداری، آبخوان‌داری، مدیریت عوامل کاهش بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی و تبخیر و کنترل ورود آلاینده‌ها.
- ۱۰- استقرار نظام حسابرسی زیست‌محیطی در کشور با لحاظ ارزش‌ها و هزینه‌های زیست‌محیطی در حساب‌های ملی.
- ۱۱- حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز.
- ۱۲- تدوین منشور اخلاق محیط‌زیست و ترویج و نهادینه‌سازی فرهنگ و اخلاق زیست‌محیطی مبتنی بر ارزش‌ها و الگوهای سازنده ایرانی-اسلامی.
- ۱۳- ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه زیست‌محیطی و تجارب سازنده بومی در زمینه حفظ تعادل زیست‌بوم‌ها و پیشگیری از آلودگی و تخریب محیط‌زیست.
- ۱۴- گسترش سطح آگاهی، دانش و بینش زیست‌محیطی جامعه و تقویت فرهنگ و معارف دینی مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، به‌ویژه امر به معروف و نهی از منکر برای حفظ محیط‌زیست در تمام سطوح و اقشار جامعه.
- ۱۵- تقویت دیپلماسی محیط‌زیست.

۱-۲-۴- محیط‌زیست و منابع آب در برنامه پنج ساله ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۰)

به طور کلی در برنامه پنج‌ساله ششم توسعه کشور، سه بخش به مسائل زیست‌محیطی، منابع طبیعی و آب اختصاص یافته که شامل بخش هفتم، هشتم و نهم است. همچنین چند ماده در بخش انرژی، صنعت و معدن نیز مرتبط با موارد مذکور است که در ادامه تشریح خواهند شد:^۱

بخش هفتم- کشاورزی

ماده ۳۱- دولت موظف است جهت ارتقای بهره‌وری آب و خاک کشاورزی اقدامات زیر را جهت حصول به شاخص‌های کمی به شرح مندرج در جداول ذیل انجام دهد:

۱. با توجه به گستره اجزا و تبصره‌های مربوط به هر ماده، در این گزارش تنها به طور خلاصه به مواد مرتبط با موضوع اشاره گردیده و نیاز است برای آگاهی از جزئیات هر کدام از آن‌ها به سند برنامه ششم توسعه مراجعه شود.

ت- فراهم کردن امکانات مصرف بهینه سموم، دفع آفات نباتی و کودهای شیمیایی و استفاده بیشتر از کود آلی (کمپوست) و مبارزه زیستی و تدوین ضوابط ورود، ساخت و ترکیب ساخت (فرمولاسیون) کود و سم.
چ- ممنوعیت هرگونه رهاسازی، تولید، واردات و مصرف محصولات تراریخته در چارچوب قانون ایمنی زیستی جمهوری اسلامی ایران.

ماده ۳۲

جزء ۴ مورد (ب) - دولت مکلف است بخشی از معادل ریالی ده درصد (۱۰٪) ورودی سالانه صندوق توسعه ملی نزد بانک عامل را مطابق ضوابط صندوق جهت پرداخت تسهیلات به محیط زیست مرتبط با بخش کشاورزی و منابع طبیعی و احداث بندهای انحرافی و سدهای کوچک اختصاص دهد.

د- تولید و پخش برنامه‌های آموزشی، ترویجی، مدیریت مصرف آب و حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی. بخش هشتم- آب

ماده ۳۵- دولت مکلف است به منظور مقابله با بحران کم‌آبی، رهاسازی حق‌آبه‌های زیست‌محیطی برای پایداری سرزمین، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی، تعادل بخشی به سفره‌های زیرزمینی و ارتقای بهره‌وری و جبران تراز آب، به میزانی که در سال پایانی اجرای قانون برنامه یازده میلیارد مترمکعب شود، اقدامات لازم را به عمل آورد.^۱

ماده ۳۶- طبق این ماده دولت مکلف است اقدامات لازم را در جهت اصلاح نظام بهره‌برداری آب آشامیدنی، بهره‌وری استحصال و بهره‌وری مصرف آن را حداقل معادل سی درصد (۳۰٪) ارتقاء دهد و نیز حداقل سی درصد (۳۰٪) آب آشامیدنی مناطق جنوبی کشور را از طریق شیرین کردن آب دریا تا پایان اجرای قانون برنامه تأمین نماید.

ماده ۳۷- دولت مکلف است تمهیدات لازم را با استفاده از انواع روش‌ها از جمله ساز و کارهای ذیل تا پایان اجرای قانون برنامه، علاوه بر وضع موجود جهت افزایش حداقل بیست و پنج درصد (۲۵٪) پوشش شبکه فاضلاب شهری کشور را فراهم نماید.

بخش نهم- محیط زیست و منابع طبیعی

ماده ۳۸- دولت موظف است اقدامات زیر را جهت حفاظت از محیط زیست به عمل آورد:

الف- نظارت بر ارزیابی راهبردی محیط زیست (SEA) و ارزیابی اثرات زیست‌محیطی (EIA).

ب- اجرای برنامه عمل حفاظت، احیاء، مدیریت و بهره‌برداری مناسب از تالاب‌های کشور.

پ- تأمین اعتبارات ارزی و ریالی مورد نیاز جهت اجرای تعهدات بین‌المللی در حوزه محیط زیست.

۱. ذیل این ماده ۱۲ اقدام شرح داده شده است که در سند برنامه ششم توسعه قابل مشاهده هستند.

-
- ت- تأمین سهم دولت جمهوری اسلامی ایران در طرح‌های بین‌المللی محیط زیستی مشترک.
- ث- نظارت بر اجرای طرح‌های جامع مدیریت پسماند.
- ج- تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در عرصه تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری و سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- چ- تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب.
- ح- احیاء، توسعه و غنی‌سازی جنگل‌ها.
- خ- اجرای عملیات آبخیزداری و حفاظت از خاک و آبخوان.
- د- بیابان‌زدایی و کنترل کانون‌های بحرانی آن.
- ذ- تهیه نقشه‌های حدنگاری (کاداستر) منابع طبیعی.
- ر- ارتقای پوشش صد در صد (۱۰۰٪) حفاظت از جنگل‌ها، مراتع و اراضی ملی و دولتی و مناطق چهارگانه زیست‌محیطی.
- ز- اجرای برنامه مدیریت سبز.
- ژ- احیای رویشگاه‌های مرتعی و توسعه و فرآوری گیاهان دارویی.
- س- ارائه برنامه جامع مقابله با ریزگردها.
- ش- اعطای تسهیلات و پیش‌بینی اعتبار لازم در بودجه سالانه جهت جایگزینی موتورسیکلت‌های بنزینی با موتورسیکلت‌های برقی.
- ص- فراهم کردن منابع مالی جهت تبدیل پسماند به کود یا انرژی.
- ض- تثبیت، استمرار و افزایش حق‌آبه به رودخانه‌های مشترک و مرزی مانند هیرمند و تأمین حق‌آبه زیست‌محیطی آن‌ها.
- ط- تهیه، تدوین و اجرای برنامه عمل حفاظت و مدیریت از مناطق چهارگانه محیط‌زیست و گونه‌های در معرض تهدید و خطر انقراض حیات وحش کشور.
- ظ- بازنگری در محدوده مناطق چهارگانه محیط‌زیست و همچنین تعریف و تقسیم‌بندی جدید مناطق با توجه به تقسیمات نوین اتحادیه جهانی حفاظت از طبیعت (IUCN) توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست.
- بخش دهم- انرژی، صنعت و معدن
- ماده ۳۹
- الف- به منظور ارتقای عدالت اجتماعی، افزایش بهره‌وری در مصرف آب و انرژی و هدفمند کردن یارانه‌ها در جهت افزایش تولید و توسعه نقش مردم در اقتصاد، به دولت اجازه داده می‌شود که قیمت آب و حامل‌های

انرژی و سایر کالاها و خدمات یارانه‌ای را با رعایت ملاحظات اجتماعی و اقتصادی و حفظ مزیت نسبی و رقابتی برای صنایع و تولیدات، به تدریج تا پایان سال ۱۴۰۰ با توجه به مواد (۱)، (۲) و (۳) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸/۱۰/۱۵ اصلاح و از منابع حاصل به صورت هدفمند برای افزایش تولید، اشتغال، حمایت از صادرات غیرنفتی، بهره‌وری، کاهش شدت انرژی، کاهش آلودگی هوا و ارتقای شاخص‌های عدالت اجتماعی و حمایت‌های اجتماعی از خانوارهای نیازمند و تأمین هزینه‌های عملیاتی و سرمایه‌گذاری شرکت‌های ذی‌ربط در چارچوب بودجه‌های سالانه اقدام لازم را به عمل آورد.

ماده ۴۶-ح- وزارت صنعت، معدن و تجارت مکلف است حداکثر تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه، طرح نوسازی و بازسازی صنایع را به نحوی که منجر به کاهش مصرف و شدت انرژی و آلاینده‌گی و افزایش بازدهی و ارتقای کیفیت تولیدات داخلی و رقابت‌پذیری آن‌ها شود، تدوین و پس از تصویب هیئت وزیران اجرائی نماید. ماده ۴۳-الف

۲- شورای معادن استان موظف است در چارچوب قوانین و مصوبات شورای عالی معادن ضمن نظارت بر استخراج ماده معدنی شناسایی شده و هرگونه فروش و واگذاری پروانه قبل از بهره‌برداری با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی و حداقل تخریب منابع طبیعی، اقدامات لازم را نسبت به تسهیل، تسریع و ایجاد صنایع پایین‌دستی انجام دهد.

۵- در مواردی که به دلیل بهره‌برداری از معادن و فعالیت‌های صنایع معدنی، خسارت‌هایی به اهالی ساکن در منطقه و بخش کشاورزی آن‌ها برسد، علاوه بر عوارض آلاینده‌گی، با تصویب شورای معادن استان تا یک درصد (۱٪) فروش آن‌ها، پس از واریز به خزانه معین استان نزد خزانه‌داری کل کشور به جبران خسارت‌های مذکور و در صورت وارد شدن آسیب‌های عمومی، به فعالیت‌های بهداشتی، درمانی و عمرانی مورد نیاز منطقه درگیر اختصاص می‌یابد.

۱-۲-۵- سایر قوانین مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب

- قانون ملی شدن جنگل‌ها و مراتع کشور (مصوب ۱۳۴۱/۱۰/۲۷)؛
- قانون حفظ و حراست منابع آب‌های زیرزمینی کشور (۱۳۴۵/۰۳/۰۱)؛
- قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶ با اصلاحات بعدی آن؛
- قانون حفاظت و بهره‌برداری از جنگل‌ها و مراتع کشور با اصلاحات بعدی (مصوب ۱۳۴۶/۰۵/۳۰)؛
- قانون حفظ نباتات (مصوب ۱۳۴۶/۰۲/۱۸)؛
- قانون آب و نحوه ملی شدن آن (مصوب ۱۳۴۷/۰۴/۲۷)؛

- قانون مجازات اخلاص کنندگان در تأسیسات آب و برق و گاز و مخابرات کشور (۱۳۵۱/۱۰/۱۲)؛
- قانون حفاظت دریا و رودخانه‌های مرزی از آلودگی با مواد نفتی (مصوب ۱۳۵۴/۱۱/۰۴)؛
- قانون حفظ و تثبیت کناره و بستر رودخانه‌های مرزی (مصوب ۱۳۶۳/۱۲/۰۸)؛
- قانون توزیع عادلانه آب (مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ و اصلاحیه مصوب ۱۳۶۴/۰۸/۱۴)؛
- قانون تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب (۱۳۶۹/۱۰/۱۱)؛
- قانون حفظ و حمایت از منابع طبیعی و ذخایر جنگلی کشور (مصوب ۱۳۷۱/۰۷/۰۵)؛
- قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا (مصوب ۱۳۷۴/۰۲/۰۳)؛
- قانون حفاظت و بهره‌برداری از منابع آبی جمهوری اسلامی ایران (مصوب ۱۳۷۴/۰۶/۱۴)؛
- قانون ایجاد تسهیلات برای طرح‌های فاضلاب و بازسازی شبکه‌های آب شهری (۱۳۷۷/۰۳/۲۴)؛
- قانون مدیریت پسماندها (مصوب ۱۳۸۳/۰۲/۲۰)؛
- قانون ایمنی زیستی (مصوب ۱۳۸۸/۰۶/۰۵)؛
- قانون تعیین تکلیف چاه‌های آب فاقد پروانه بهره‌برداری (۱۳۸۹/۰۴/۱۳)؛
- قانون مجازات استفاده‌کنندگان غیر مجاز از آب، برق، تلفن، فاضلاب و گاز (۱۳۹۶/۰۳/۱۰).

۲- قوانین بودجه سال‌های قبل و مقایسه آن با لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

۲-۱- بررسی محیط‌زیست و منابع آب در ماده واحده و تبصره‌های قوانین سال‌های (۱۳۹۹-)

۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

به طور کلی با بررسی مواد و تبصره‌های قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مشاهده می‌شود که گروهی از آن‌ها به مسائل زیست‌محیطی و منابع آب اشاره داشته‌اند که شامل تبصره‌های ۱، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸ هستند. برخی از این تبصره‌ها در قوانین و لایحه سال‌های مذکور تغییری نداشته‌اند و گروهی دیگر تنها در یک یا چند سال مشخص به موارد محیط‌زیست پرداخته‌اند. جزئیات تبصره‌های مذکور در جداول (۱) تا (۷) مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

جدول ۱: موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در تبصره (۱) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

سال	موارد ذی‌ربط
۱۳۹۷	در بند (ه) تبصره آمده است که شرکت ملی نفت ایران موظف است از محل منابع در اختیار خود معادل ریالی چهار میلیون تن مواد اولیه قیر (VB) رایگان تا سقف مبلغ سی هزار میلیارد (۳۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به نسبت سیزده درصد (۱۳٪) در اختیار وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور)، جهت خاکپوش (مالچ)، قرار دهد.
۱۳۹۸	در بند (ه) تبصره سقف مبلغ تا ۶۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تعیین گردیده و در مورد ۳ این بند آمده است که یازده درصد (۱۱٪) اعتبار برای انجام عملیات خاکپوش (مالچ پاشی کردن) در اختیار وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور) قرار گیرد.

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

سال	موارد ذی ربط
۱۴۰۰	در مورد ۳ بند (ب) اشاره شده است که در صورت افزایش عواید حاصل از جزء ۱ این بند، دولت موظف است. منابع حاصله را در سقف اعتبارات بودجه عمومی صرف افزایش تخصیص برای تکمیل طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای این قانون به‌ویژه طرح‌های حمل و نقل عمومی، تولیدی، دولت الکترونیک، آموزش، سلامت، محیط‌زیست و تحقیقات با اولویت حوزه دانش‌بنیان نماید.

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۸) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۲: موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در تبصره (۳) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

سال	موارد ذی ربط
۱۳۹۷	در بند (الف) اشاره شده که سقف تسهیلات تأمین مالی خارجی (فاینانس) برای طرح‌ها علاوه بر باقیمانده سهمیه سال قبل، معادل ریالی سی میلیارد (۳۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار تعیین می‌شود. شورای اقتصاد با رعایت اولویت‌های بند (پ) ماده (۴) قانون برنامه ششم توسعه، تسهیلات مذکور را به طرح‌های بخش دولتی که دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و زیست‌محیطی باشند، اختصاص می‌دهد. همچنین در بند (د) این تبصره اشاره شده که دولت مجاز است در صورت تأمین پانزده درصد (۱۵٪) سهم دستگاه توسط شهرداری‌ها و دستگاه‌های ذی ربط و تعهد به بازپرداخت اصل و سود توسط همان دستگاه حداقل دو میلیارد (۲,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) دلار از تسهیلات خارجی این تبصره را در جهت ساخت و بهره‌برداری از خطوط مترو و طرح‌های کاهش آلودگی هوا اختصاص دهد.
۱۳۹۸	
۱۳۹۹	
۱۴۰۰	

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۳: موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در تبصره (۴) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

سال	موارد ذی ربط
۱۳۹۸	مطابق با بند (ه) به دولت اجازه داده می‌شود مبلغ دو میلیارد و سیصد و هفتاد و پنج میلیون (۲,۳۷۵,۰۰۰,۰۰۰) یورو از منابع ورودی سال ۱۳۹۸ صندوق توسعه ملی را به‌صورت تسهیلات ارزی با تضمین دولت به شرح جدول شماره (۱) این تبصره برداشت کرده و منابع مذکور را با رعایت شرایط مقرر جهت طرح‌های مشخص شده به مصرف برساند: ^۱ - طرح‌های آبیاری تحت فشار و نوین (تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو) - آبخیزداری و آبخوان‌داری (تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو) - مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن (تا سقف ۱۵۰ میلیون یورو) - پایداری و ارتقای کیفی آب شرب شهرهای پرتنش (تا سقف ۵۰ میلیون یورو)
۱۳۹۹	مبلغ بند (ه) دو میلیارد و سیصد و هفتاد و پنج میلیون (۲,۳۷۵,۰۰۰,۰۰۰) یورو در نظر گرفته شده و طرح‌های زیست‌محیطی و مبالغ آن‌ها به شرح زیر است: - طرح آبیاری تحت فشار و نوین (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - آبخیزداری و آبخوان‌داری (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق (تا سقف ۲۰ میلیون یورو) - طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - طرح فاضلاب شهر اهواز (تا سقف ۵۰ میلیون یورو)

۱. در این قسمت از میان تمامی طرح‌های مشروح، تنها به طرح‌های مرتبط با محیط‌زیست و آب اشاره شده است.

سال	موارد ذی‌ربط
۱۴۰۰	<p>مبلغ در نظر گرفته شده در بند (ه) دو میلیارد و هشتصد و چهل و پنج میلیون (۲,۸۴۵,۰۰۰,۰۰۰) یورو است. طرح‌های زیست‌محیطی و سقف مبالغ آن‌ها به شرح زیر هستند:</p> <ul style="list-style-type: none"> - طرح آبیاری تحت فشار و نوین (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - آبخیزداری و آبخوان‌داری (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - مقابله با اثرات مخرب ریزگردها و تأثیر آن بر شبکه‌های برق (تا سقف ۲۰ میلیون یورو) - طرح‌های آبرسانی روستایی و عشایری و توسعه شبکه‌های آن (تا سقف ۱۰۰ میلیون یورو) - طرح فاضلاب شهر اهواز (تا سقف ۵۰ میلیون یورو)

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۸) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۴: موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در تبصره (۵) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

سال	موارد ذی‌ربط
۱۳۹۷	<p>الف- شرکت‌های دولتی و وابسته وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی و همچنین دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و مؤسسات پژوهشی و پارک‌های علم و فناوری با تصویب هیئت امنای می‌توانند تا سقف چهل و پنج هزار میلیارد (۴۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالی برای اجرای طرح‌های دارای توجیه فنی، اقتصادی، مالی و زیست‌محیطی خود منتشر کنند.</p> <p>د- شهرداری‌های کشور و سازمان‌های وابسته به آن‌ها با تأیید وزارت کشور (سازمان امور شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور) تا سقف پنجاه و پنج هزار میلیارد (۵۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال اوراق مالی اسلامی ریالیبا تضمین خود و با بازپرداخت اصل و سود آن توسط همان شهرداری‌ها منتشر کنند. حداقل پنجاه درصد (۵۰٪) از سقف اوراق موضوع این بند به طرح‌های قطار شهری و حمل و نقل شهری و رفع آلودگی هوا اختصاص می‌یابد.</p>
۱۳۹۸	الف- سقف چهل و پنج هزار میلیارد (۴۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال در نظر گرفته شده است.
۱۳۹۹	الف- سقف مبلغ بند (الف) شصت و پنج هزار میلیارد (۶۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) در نظر گرفته شده است.
۱۴۰۰	

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۵: موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در تبصره (۶) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

سال	موارد ذی‌ربط
۱۳۹۷	<p>ب- وزارت نیرو از طریق شرکت‌های آبفای شهری سراسر کشور مکلف است علاوه بر دریافت نرخ آب‌بهای شهری، به ازای هر مترمکعب فروش آب شرب، مبلغ یکصد و پنجاه (۱۵۰) ریال از مشترکان آب دریافت و به خزانه‌داری کل کشور واریز کند. صد در صد (۱۰۰٪) وجوه دریافتی تا سقف هفتصد و پنجاه میلیارد (۷۵۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از محل حساب مذکور در ردیف معین در بودجه شرکت مزبور صرفاً جهت آبرسانی شرب روستایی و عشایری اختصاص می‌یابد. بیست درصد (۲۰٪) اعتبار مذکور برای آبرسانی شرب عشایری و هشتاد درصد (۸۰٪) برای آبرسانی شرب روستایی بر اساس شاخص جمعیت و کمبود آب شرب سالم بین استان‌های کشور در مقاطع سه ماهه از طریق شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور توزیع می‌شود تا پس از مبادله موافقت‌نامه بین سازمان برنامه و بودجه استان‌ها و شرکت‌های آب و فاضلاب روستایی استان‌ها و یا سازمان امور عشایر ایران هزینه شود.</p> <p>ن- در راستای بهبود شاخص‌های محیط‌زیست و کاهش اثرات مخرب مدیریت غیراصولی پسماندهای عادی، سازمان امور مالیاتی کشور موظف است تا سقف نیم درصد (۰,۵٪) از فروش کالاهایی که مصرف آن‌ها منجر به تولید پسماند مخرب محیط‌زیست می‌گردد را دریافت و تا سقف ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به ردیف شماره ۱۶۰۱۸۹</p>

موارد ذی ربط	سال
<p>واریز نماید تا برای ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی با اولویت مشارکت بخش خصوصی پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور در اختیار سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور قرار گیرد.</p> <p>س- با هدف ترغیب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در ایجاد تأسیسات تبدیل پسماند عادی به انرژی (شامل زباله‌سوزی، گازی‌سازی و آتشکافت (پیرولیز)، دولت مکلف به تأمین سوخت کمکی گاز مورد نیاز، با قیمت نیروگاه‌های حرارتی در سقف دویست میلیارد (۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال در این تأسیسات به منظور جبران ارزش حرارتی تا متوسط آن در استان‌های کشور می‌باشد. برق تولیدی این نیروگاه‌ها مشمول خرید تضمینی برق تجدیدپذیر خواهد بود.</p>	
<p>در بند (ب) قانون بودجه مبلغ هر متر مکعب فروش آب شرب، دویست (۲۰۰) ریال و سقف وجوه دریافتی تا نهصد و شصت و پنج میلیارد (۹۶۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین شده است.</p> <p>ط- در اجرای بندهای «ث» و «ص» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه و به منظور کاهش اثرات مخرب پسماندها، سازمان امور مالیاتی کشور موظف است از فروش کالاهایی که مصرف آن‌ها منجر به تولید پسماند مخرب محیط‌زیست می‌شود عوارضی را که توسط دولت تعیین می‌شود دریافت و به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۸۹ واریز کند. منابع وصولی تا سقف ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از محل ردیف ۴۵-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار وزارت کشور قرار می‌گیرد تا با نظارت سازمان حفاظت محیط‌زیست پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی مصرف شود.</p>	۱۳۹۸
<p>در بند (الف) قانون بودجه مبلغ هر متر مکعب فروش آب شرب، دویست (۲۰۰) ریال و سقف وجوه دریافتی تا نهصد و شصت و پنج میلیارد (۹۶۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین شده است.</p> <p>ج- عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به میزان ده درصد (۱۰٪) مبلغ برق مصرفی در سقف بیست و یک هزار و پانصد میلیارد (۲۱,۵۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین می‌شود. منابع حاصله تا سقف یازده هزار و هشتصد و بیست و پنج میلیارد (۱۱,۸۲۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به حساب ساتبا نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌شود تا پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور به ترتیب صرف حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و تولید برق تجدیدپذیر و پاک شود.</p> <p>و- در اجرای بندهای «ث» و «ص» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه و به منظور کاهش اثرات مخرب پسماندها، سازمان امور مالیاتی کشور موظف است از فروش کالاهایی که مصرف آن‌ها منجر به تولید پسماند مخرب محیط‌زیست می‌شود عوارضی را که توسط دولت تعیین می‌شود دریافت و به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۸۹ واریز کند. منابع وصولی تا سقف ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از محل ردیف ۴۵-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار وزارت کشور قرار می‌گیرد تا با نظارت سازمان حفاظت محیط‌زیست پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی مصرف شود.</p> <p>ن- سی و پنج درصد (۳۵٪) از عوارض آلاینده‌گی وصول شده از محل یک درصد (۱٪) از قیمت فروش تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده به سازمان حفاظت محیط‌زیست (صندوق ملی محیط زیست) اختصاص می‌یابد تا پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه کشور بر اساس ماده (۵) اساسنامه صندوق مذکور صرف اعطای تسهیلات مالی برای کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست شود.</p>	۱۳۹۹

موارد ذی‌ربط	سال
<p>در بند (الف) قانون بودجه مبلغ هر متر مکعب فروش آب شرب، دویست (۲۰۰) ریال و سقف وجوه دریافتی تا نهصد و شصت و پنج میلیارد (۹۶۵,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین شده است.</p> <p>ج- عوارض موضوع ماده (۵) قانون حمایت از صنعت برق کشور مصوب ۱۳۹۴/۸/۱۰ به میزان ده درصد (۱۰٪) مبلغ برق مصرفی در سقف بیست و یک هزار و پانصد میلیارد (۱۹,۸۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال تعیین می‌شود. منابع حاصله تا سقف یازده هزار و هشتصد و بیست و پنج میلیارد (۸,۹۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال به حساب ساتبا نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌شود تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور به ترتیب صرف حمایت از توسعه و نگهداری شبکه‌های برق روستایی و تولید برق تجدیدپذیر و پاک شود.</p> <p>و- در اجرای بندهای «ث» و «ص» ماده (۳۸) قانون برنامه ششم توسعه و به منظور کاهش اثرات مخرب پسماندها، سازمان امور مالیاتی کشور موظف است از فروش کالاهایی که مصرف آن‌ها منجر به تولید پسماند مخرب محیط‌زیست می‌شود عوارضی را که توسط دولت تعیین می‌شود دریافت و به ردیف درآمدی شماره ۱۶۰۱۸۹ واریز کند. منابع وصولی تا سقف ده هزار میلیارد (۱۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰) ریال از محل ردیف ۴۵-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار وزارت کشور قرار می‌گیرد تا با نظارت سازمان حفاظت محیط زیست پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور برای بازیافت پسماندهای حاصل از کالاهای مزبور (ایجاد تأسیسات منطقه‌ای تبدیل پسماند به مواد و انرژی) با اولویت مشارکت بخش خصوصی مصرف شود.</p> <p>م- سی و پنج درصد (۳۵٪) از عوارض آلاینده‌گی وصول شده از محل یک درصد (۱٪) از قیمت فروش تبصره (۱) ماده (۳۸) قانون مالیات بر ارزش افزوده به سازمان حفاظت محیط‌زیست (صندوق ملی محیط زیست) اختصاص می‌یابد تا پس از مبادله موافقتنامه با سازمان برنامه و بودجه کشور بر اساس ماده (۵) اساسنامه صندوق مذکور صرف اعطای تسهیلات مالی برای کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی و جلوگیری از تخریب محیط‌زیست شود.</p>	۱۴۰۰

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۶: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۷) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

موارد ذی‌ربط	سال
<p>ط- در اجرای جزء (۵) بند (الف) ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه، دولت موظف است از معدن و صنایع معدنی علاوه بر عوارض آلاینده‌گی با تصویب شورای معادن استان تا یک درصد (۱٪) فروش مواد و فرآورده‌های معادن و فعالیت‌های صنایع معدنی را دریافت و به ردیف ۱۶۰۱۸۷ جدول شماره (۵) این قانون واریز کند. معادل وجوه واریز شده از محل ردیف ۵۴-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در اختیار شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان قرار می‌گیرد تا صرف فعالیت‌های بهداشتی- درمانی و عمرانی مورد نیاز شهرستان با شهرستان‌های منطقه درگیر خسارت‌های مذکور شود.</p>	۱۳۹۷

مأخذ: قانون بودجه مصوب سال ۱۳۹۷- سازمان برنامه و بودجه کشور

جدول ۷: موارد مرتبط با محیط زیست و منابع آب در تبصره (۸) قوانین بودجه سال‌های قبل و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

موارد ذی‌ربط	سال
<p>ب- در اجرای ماده (۶) قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵ مبنی بر الزام اعمال قانون خودروهای فاقد معاینه فنی از طریق متوقف نمودن و صدور قبض جریمه مطابق با قانون رسیدگی به تخلفات رانندگی، شهرداری تهران و شهرهای دارای آلودگی هوا مکلف به اجرای طرح ناحیه کاهش آلودگی هوا (LEZ) می‌باشند. نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران مکلف است مطابق قانون نسبت به جریمه متخلفین اقدام نماید. مبالغ وصولی جریمه‌های صادر شده به ردیف درآمد عمومی</p>	۱۳۹۷

۱. در این تبصره موردی مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ و نیز لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ وجود ندارد.

سال	موارد ذی ربط
	<p>۱۶۰۱۸۳ نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌گردد تا از محل اعتبار ردیف ۴۴-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون در جهت کاهش آلودگی هوا و توسعه و بهره‌برداری حمل و نقل عمومی به شهرداری تهران و سایر شهرهای دارای آلودگی هوا اختصاص یابد.</p>
۱۳۹۸	<p>و- شرکت‌های آب منطقه‌ای و سازمان آب و برق خوزستان مجازند از محل منابع داخلی خود و بخشی از اعتبارات طرح‌های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی در قالب وجوه اداره شده نسبت به تأمین هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز اقدام کرده و به صورت اقساطی با روشی که توسط دستگاه اجرائی مربوطه تعیین می‌شود، اصل و کارمزد این تسهیلات را از صاحبان این چاهها دریافت کنند. صد در صد (۱۰۰٪) اقساط وصولی برای اجرای طرح‌های احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی در اختیار شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان قرار می‌گیرد.</p>
۱۳۹۹	<p>ج- شرکت‌های آب منطقه‌ای و سازمان آب و برق خوزستان مجازند از محل منابع داخلی خود و بخشی از اعتبارات طرح‌های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی در قالب وجوه اداره شده نسبت به تأمین هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز اقدام کرده و به صورت اقساطی با روشی که توسط دستگاه اجرائی مربوطه تعیین می‌شود، اصل و کارمزد این تسهیلات را از صاحبان این چاهها دریافت کنند. صد در صد (۱۰۰٪) اقساط وصولی برای اجرای طرح‌های احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی در اختیار شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان قرار می‌گیرد.</p> <p>ه- در اجرای بند (ب) ماده (۳۳) قانون توزیع عادلانه آب مصوب ۱۳۶۱/۱۲/۱۶ با اصلاحات و الحاقات بعدی و جهت حفظ و صیانت از آبخوان‌های کشور و افزایش اطمینان‌پذیری تأمین آب برای مصارف مختلف در بخش‌های شرب، صنعت و کشاورزی، شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان مکلفند با توجه به شرایط اقتصادی و اقلیمی مناطق مختلف کشور از مصرف‌کنندگان آب کشاورزی برای چاه‌های مجاز فاقد کنتور هوشمند بر اساس پروانه بهره‌برداری آن‌ها و برای چاه‌های مجاز دارای کنتور هوشمند براساس برداشت مجاز از آن‌ها، به ازای هر متر مکعب برداشت آب از آبخوان‌ها، حداکثر معادل دویست (۲۰۰) ریال متناسب با کشت غالب منطقه و میزان درآمد کشاورزان مطابق دستورالعمل مشترک وزرای نیرو و جهاد کشاورزی، دریافت و به ردیف شماره ۱۶۰۱۱۲ جدول شماره (۵) این قانون نزد خزانه‌داری کل کشور واریز نمایند. معادل مبلغ واریزی پس از مبادله موافقتنامه از محل ردیف ۵۲-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل بخشی و بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشتهایی که با فرونشست زمین مواجه است و یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل، در اختیار سازمان مدیریت منابع آب ایران قرار می‌گیرد.</p> <p>در خصوص چاه‌های غیرمجاز وفق بند (ه) ماده (۴۵) قانون توزیع عادلانه آب نسبت به مسلوب‌المنفعه نمودن این چاه‌ها اقدام و جریمه مربوط به میزان برداشت آب تا زمان انسداد چاه به ازای هر مترمکعب حداکثر یک هزار (۱۰۰۰) ریال متناسب با افت سفره و حجم کسری مخزن سفره که حسب دستورالعمل وزیر نیرو تعیین می‌شود، دریافت می‌گردد.</p> <p>و- به منظور تأمین بخشی از کسری منابع مورد نیاز طرح‌های ساماندهی و لایروبی رودخانه‌های در معرض یا مستعد وقوع سیلاب، به شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان اجازه داده می‌شود بهره‌برداری از مصالح مازاد رودخانه‌ای را در قالب قرارداد مشارکت عمومی- خصوصی، به پیمانکاران واگذار و منابع حاصله را به ردیف ۲۱۰۳۰۱ واریز کنند و از محل منابع مزبور نسبت به اجرای اقدامات پیشگیرانه مرتبط با طرح‌های مذکور و بازسازی و رفع خسارات ناشی از سیلاب اقدام کنند. دستورالعمل اجرائی این بند ظرف مدت سه‌ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارت نیرو تهیه و ابلاغ می‌گردد.</p>

موارد ذی‌ربط	سال
<p>و- به منظور تأمین بخشی از کسری منابع مورد نیاز طرح‌های ساماندهی و لایروبی رودخانه‌های در معرض یا مستعد وقوع سیلاب، به شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان اجازه داده می‌شود بهره‌برداری از مصالح مازاد رودخانه‌های را در قالب قرارداد مشارکت عمومی- خصوصی، به پیمانکاران واگذار و منابع حاصله را به ردیف ۲۱۰۳۰۱ واریز کنند و از محل منابع مزبور نسبت به اجرای اقدامات پیشگیرانه مرتبط با طرح‌های مذکور و بازسازی و رفع خسارات ناشی از سیلاب اقدام کنند. دستورالعمل اجرایی این بند ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارت نیرو تهیه و ابلاغ می‌گردد.</p>	
<p>ج- شرکت‌های آب منطقه‌ای و سازمان آب و برق خوزستان مجازند از محل منابع داخلی خود و بخشی از اعتبارات طرح‌های تعادل بخشی و تغذیه مصنوعی در قالب وجوه اداره شده نسبت به تأمین هزینه‌های خرید و نصب کنتورهای حجمی و هوشمند چاه‌های آب کشاورزی مجاز اقدام کرده و به صورت اقساطی با روشی که توسط دستگاه اجرایی مربوطه تعیین می‌شود، اصل و کارمزد این تسهیلات را از صاحبان این چاه‌ها دریافت کنند. صد در صد (۱۰۰٪) اقساط وصولی برای اجرای طرح‌های احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی در اختیار شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان قرار می‌گیرد.</p> <p>بند (د):</p> <p>۱- ده درصد (۱۰٪) وجوه حاصل از منابع دریافتی از مشترکین داخل شهرها که اقدام به تفکیک ملک و افزایش واحد می‌نمایند. مطابق موضوع ماده (۱۱) قانون تشکیل شرکت‌های آب و فاضلاب صرف اصلاح شبکه آب روستایی همان استان بر اساس شاخص جمعیت و کمبود آب شرب سالم خواهد شد.</p> <p>۲- شرکت‌های آب و فاضلاب استانی مجزند حداکثر ده درصد (۱۰٪) از منابع حاصل از مشارکت مالی، مصوب شورای اسلامی هر شهر موضوع تبصره (۳) قانون ایجاد تسهیلات برای توسعه طرح‌های فاضلاب و بازسازی شبکه‌های آب شهری را برای تسریع در اجرا و توسعه طرح‌های ایجاد تاسیسات آب و فاضلاب با اولویت اجرای طرح‌های فاضلاب در روستاهای همان بخش هزینه نمایند.</p> <p>بند (ه) همانند همین بند در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ است با این تفاوت که از محل ردیف ۵۲-۵۳۰۰۰۰ جدول شماره (۹) این قانون به ترتیب هفتاد درصد (۷۰٪) برای تحقق اهداف برنامه‌های تعادل بخشی و بهبود بهره‌برداری آب و انجام مطالعه در دشت‌هایی که با فرونشست زمین مواجه است و یافتن راهکارهای پیشگیری و برگرداندن آن به شرایط قبل در اختیار سازمان مدیریت منابع آب ایران و سی درصد (۳۰٪) در اختیار وزارت جهاد کشاورزی برای اجرای طرح‌های افزایش بهره‌وری آب قرار می‌گیرد.</p> <p>و- به منظور تأمین بخشی از کسری منابع مورد نیاز طرح‌های ساماندهی و لایروبی رودخانه‌های در معرض یا مستعد وقوع سیلاب، به شرکت‌های آب منطقه‌ای استان‌ها و سازمان آب و برق خوزستان اجازه داده می‌شود بهره‌برداری از مصالح مازاد رودخانه‌های را در قالب قرارداد مشارکت عمومی- خصوصی، به پیمانکاران واگذار و منابع حاصله را به ردیف ۲۱۰۳۰۱ واریز کنند و از محل منابع مزبور نسبت به اجرای اقدامات پیشگیرانه مرتبط با طرح‌های مذکور و بازسازی و رفع خسارات ناشی از سیلاب اقدام کنند. دستورالعمل اجرایی این بند ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارت نیرو تهیه و ابلاغ می‌گردد.</p>	۱۴۰۰

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

۲-۲- مقایسه اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب

بررسی قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که موارد مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب نه تنها ذیل امور محیط‌زیست، بلکه در سایر امور جای گرفته‌اند. در این راستا جدول ۸

نشان می‌دهد که سه فصل در امور اقتصادی، سه فصل در امور محیط زیست و یک فصل در امور مسکن، عمران شهری و روستایی به حوزه‌های مذکور اختصاص یافته‌اند.

جدول ۸: امور و فصول مرتبط با محیط زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

شماره طبقه‌بندی	عناوین امور و فصول
۱۳۰۰۰۰۰۰۰۰	امور اقتصادی
۱۳۰۶۰۰۰۰۰۰	فصل کشاورزی و منابع طبیعی
۱۳۰۷۰۰۰۰۰۰	فصل منابع آب
۱۳۱۰۰۰۰۰۰۰	فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی
۱۴۰۰۰۰۰۰۰۰	امور محیط زیست
۱۴۰۱۰۰۰۰۰۰	فصل مدیریت پسماند
۱۴۰۳۰۰۰۰۰۰	فصل کاهش آلودگی
۱۴۰۴۰۰۰۰۰۰	فصل حفاظت از گونه‌های زیستی
۱۴۰۵۰۰۰۰۰۰	فصل تحقیق و توسعه در امور محیط زیست
۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰	امور مسکن، عمران شهری و روستایی
۱۵۰۳۰۰۰۰۰۰	فصل آب و فاضلاب

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

در جدول ۹ میزان اعتبارات هزینه‌ای هر فصل و رشد آن‌ها به تفکیک سال‌های مورد بررسی قابل مشاهده هستند. بررسی‌ها نشان می‌دهند که بیشترین میزان اعتبارات هزینه‌ای طی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ در حوزه محیط زیست به فصول «کشاورزی و منابع طبیعی» و «تحقیق و توسعه در امور اقتصادی» اختصاص یافته است. فصل‌های «منابع آب» و «آب و فاضلاب» نیز دارای کمترین میزان اعتبارات هزینه‌ای در سال‌های مورد بررسی هستند. نکته قابل توجه آن است که فصل مدیریت پسماند نیز از سال ۱۳۹۸ به بعد حذف شده است. در خصوص رشد ارقام اعتبارات نیز مشاهده می‌گردد که فصول «کاهش آلودگی»، «حفاظت از گونه‌های زیستی» و «تحقیق و توسعه در امور محیط زیست» بیشترین میزان رشد را در سال‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. به عنوان نمونه در سال ۱۴۰۰، اعتبارات هزینه‌ای فصول مذکور به ترتیب ۸۶، ۸۶ و ۱۱۳ درصد نسبت به سال گذشته رشد یافته‌اند. جمع اعتبارات هزینه‌ای در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ نیز نشان می‌دهد که فصول مرتبط با حوزه‌های محیط زیست و آب از سال ۱۳۹۸ به بعد رشد چشم‌گیری را تجربه کرده‌اند، به گونه‌ای که در سال ۱۳۹۸ کلیه اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط زیست و آب به ۲۶۳ درصد رشد داشته و در سال‌های بعدی نیز دارای رشد مثبت هستند.

جدول ۹: مقایسه اعتبارات هزینه‌ای فصول مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب و رشد آن‌ها در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

عنوان فصل	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	۱,۸۱۳,۶۳۰	۲,۰۵۶,۱۶۷	۱۳	۳,۰۰۶,۰۹۳	۴۶	۵,۶۰۰,۰۹۳	۸۶
فصل منابع آب	۲,۳۲۹,۵۶۸	۴,۱۰۰,۰۰۰	۷۶	.	-۱۰۰	.	.
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	.	۷,۴۸۰,۴۸۹	.	۱۱,۲۱۱,۵۲۰	۵۰	۱۵,۷۷۷,۵۲۹	۴۱
فصل مدیریت پسماند	۱۵۳,۶۳۵	-	-	-	-	-	-
فصل کاهش آلودگی	۱۲۲,۶۷۹	۱,۳۵۲,۹۰۲	۱۰۰۳	۱,۶۴۶,۰۶۴	۲۲	۳,۲۴۳,۹۲۱	۹۷
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	۴۴۵,۲۹۸	۳,۶۰۷,۵۹۰	۷۱۰	۴,۱۰۸,۷۹۶	۱۴	۷,۶۰۴,۲۷۲	۸۵
فصل تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست	۱۷۴,۴۹۱	۵۳۶,۷۳۰	۲۰۸	۷۱۸,۱۱۵	۳۴	۱,۵۲۶,۴۹۴	۱۱۳
فصل آب و فاضلاب	۲۳۶,۷۲۰	.	-۱۰۰
جمع	۵,۲۷۶,۰۲۱	۱۹,۱۳۳,۸۷۸	۲۶۳	۲۰,۶۹۰,۵۸۸	۸	۳۳,۷۵۲,۳۰۹	۶۳

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

میزان تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصول مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب نیز در جدول ۱۰ مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همان‌طور که مشاهده می‌شود فصول «منابع آب»، «آب و فاضلاب» و «کشاورزی و منابع طبیعی» بیشترین میزان تملک دارایی‌های سرمایه‌ای را در سال‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. کمترین میزان تملک دارایی‌های سرمایه‌ای نیز متعلق به فصل «تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست» است. همچنین ارقام رشد نشان‌دهنده آن است که فصول «تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست» و «حفاظت از گونه‌های زیستی» بیشترین میزان رشد را در سال‌های مذکور به خود اختصاص داده‌اند. به عنوان نمونه فصل «تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست» در سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ به ترتیب ۵۳ درصد و ۶۸ درصد رشد داشته است.

جدول ۱۰: مقایسه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای فصول مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب و رشد آن‌ها در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

عنوان فصل	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	۱۶,۵۶۸,۶۴۵	۱۷,۱۷۲,۰۱۷	۴	۱۶,۹۶۹,۱۸۵	-۱	۲۴,۱۲۵,۶۰۰	۴۲
فصل منابع آب	۳۷,۲۹۶,۹۰۳	۴۹,۳۰۴,۱۲۷	۳۲	۵۲,۹۵۱,۱۰۷	۷	۷۶,۶۵۴,۰۰۰	۴۵
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	.	۱,۵۱۰,۲۳۳	.	۱,۶۶۵,۹۲۲	۱۰	۲,۲۳۲,۰۸۰	۳۴

۱. برای فصول «کشاورزی و منابع طبیعی» و «تحقیق و توسعه در امور اقتصادی» ارقام فصول از جمع ارقام برنامه‌های مرتبط با محیط‌زیست حاصل شده و اشاره‌ای به رقم کل اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای آن فصل در قوانین و لایحه بودجه سال‌های مورد بررسی ندارد.

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

عنوان فصل	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	قانون بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل کاهش آلودگی	۶۲۵,۰۰۰	۶۷۲,۰۰۰	۸	۳۷۸,۰۵۰	-۴۴	۴۹۶,۹۰۰	۳۱
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	۱,۲۱۹,۰۲۵	۱,۸۲۹,۶۳۰	۵۰	۱,۹۵۵,۱۹۹	۷	۳,۷۴۸,۹۴۹	۹۲
فصل تحقیق و توسعه در امور محیط زیست	۹۰,۰۰۰	۳۱۴,۰۰۰	۲۴۹	۴۷۹,۶۰۰	۵۳	۸۰۵,۰۰۰	۶۸
فصل آب و فاضلاب	۱۶,۷۱۰,۵۴۷	۲۳,۶۱۸,۶۰۰	۴۱	۲۳,۱۰۵,۰۰۰	-۲	۳۰,۴۱۱,۷۴۹	۳۲
جمع	۷۲,۵۱۰,۱۲۰	۹۴,۴۲۰,۶۰۷	۳۰	۹۷,۵۰۴,۰۶۳	۳	۱۳۸,۴۷۴,۲۷۸	۴۲

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

با توجه به جداول فوق لازم است میزان اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های هر فصل نیز مورد بررسی قرار گیرند. جدول شماره (۱۱) میزان اعتبارات هزینه‌ای برنامه‌ها و رشد آن‌ها را در سال‌های مورد بررسی نشان می‌دهد. در این میان ارقام، اعتبارات هزینه‌ای برخی از برنامه‌ها در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ رشد منفی را تجربه نموده‌اند؛ به عنوان مثال برنامه‌های «احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور» و «برنامه پژوهش‌های کاربردی در امور محیط‌زیست و توسعه پایدار» در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ به ترتیب به میزان ۳۱ و ۴۷ درصد رشد منفی داشته‌اند؛ همچنین بعضی برنامه‌ها مانند برنامه‌های «برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب» و «عرضه آب» در اعتبارات هزینه‌ای قانون بودجه سال ۱۳۹۸ هیچ رقمی را به خود اختصاص نداده‌اند. برنامه‌های «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور» و «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» نیز در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ترتیب به میزان ۲۴ و ۳۹ درصد رشد منفی را تجربه نموده‌اند. در این میان گروهی دیگر از برنامه‌ها در همه سال‌های مورد بررسی همواره نسبت به سال قبل، رشد مثبت داشته‌اند، برنامه‌های «احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور»، «پایش و مدیریت آلاینده‌ها»، «حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی» و «حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی» در این گروه جای می‌گیرند. نکته قابل توجه آن است که در خصوص بسیاری از برنامه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رشد بالای ۱۰۰ درصد مشاهده می‌شود؛ به عنوان نمونه برنامه‌های «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» و «حفاظت از مناطق تحت مدیریت و حمایت محیط بانان» به ترتیب ۴۲۶ و ۲۶۲ درصد رشد مثبت را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۱: اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال-درصد)

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۱۴۳,۸۰۶	۱۱۱,۳۰۹	-۲۳	۱۶۸,۱۷۵	۵۱	۲۸۳,۰۰۰	۶۸
	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور	۷۳۶,۵۹۷	۸۵۸,۰۶۴	۱۶	۱,۷۹۵,۶۰۹	۱۰۹	۳,۱۹۶,۳۵۰	۷۸
	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۱۲۵,۵۶۸	۸۶,۲۹۶	-۳۱	۱۲۳,۴۵۸	۴۳	۳۴۵,۱۰۵	۱۸۰
	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی	۴۹,۲۹۳	۵۲,۰۷۴	۶	۶۵,۳۹۴	۲۶	۹۳,۸۸۰	۴۴
	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور	۳۰۳,۵۵۰	۳۸۰,۵۱۸	۲۵	۲۸۹,۱۷۴	-۲۴	۵۶۶,۵۰۰	۹۶
	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی	۳۰۳,۰۰۰	۴۰۹,۱۷۹	۳۵	۴۲۳,۲۲۴	۳	۷۲۸,۴۰۸	۷۲
	برنامه بهبود فرآوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی	۸۸,۲۲۰	۹۵,۸۴۲	۹	۱۰۲,۶۱۳	۷	۱۸۴,۷۵۰	۸۰
	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۶۳,۵۹۶	۶۲,۸۸۵	-۱	۳۸,۴۴۶	-۳۹	۲۰۲,۱۰۰	۴۲۶
	برنامه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب	۲۳۹,۵۶۸	۰	-۱۰۰	۰	۰	-	-
فصل منابع آب	برنامه عرضه آب	۲,۰۹۰,۰۰۰	۰	-۱۰۰	۰	۰	۰	۰
	برنامه تأمین آب	۰	۴,۱۰۰,۰۰۰	-	۰	۰	۰	۰

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لايحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	برنامه پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب	۰	۱۴۹,۲۰۹	۰	۲۲۵,۳۹۱	۵۱	۲۹۴,۸۴۶	۳۱
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی	۰	۷,۳۳۱,۲۸۰	۰	۱۰,۹۸۶,۱۲۹	۵۰	۱۵,۴۸۲,۶۸۳	۴۱
فصل مدیریت پسماند	برنامه مدیریت و نظارت بر پسماندها	۱۵۳,۶۳۵	-	-	-	-	-	-
فصل کاهش آلودگی	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها	۱۲۲,۶۷۹	۱,۳۵۲,۹۰۲	۱۰۰۳	۱,۶۴۶,۰۶۴	۲۲	۳,۲۴۳,۹۲۱	۹۷
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	برنامه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی	۷۹,۹۹۷	۶۵۷,۶۵۳	۷۲۲	۷۳۳,۴۰۵	۱۲	۱,۶۰۵,۳۲۵	۱۱۹
	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی	۳۶۵,۳۰۱	۲,۵۹۹,۹۳۷	۶۱۲	۳,۰۷۶,۱۲۷	۱۸	۴,۹۱۵,۹۷۳	۶۰
	برنامه حفاظت از مناطق تحت مدیریت و حمایت محیط بانان	-	۳۵۰,۰۰۰	-	۲۹۹,۲۶۴	-۱۴	۱,۰۸۲,۹۷۴	۲۶۲
فصل تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست	برنامه فرهنگ‌سازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در بهسازی محیط‌زیست	۹۵,۵۶۶	۴۹۵,۱۶۰	۴۱۸	۶۳۰,۸۶۵	۲۷	۱,۴۳۵,۱۰۰	۱۲۷
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در امور محیط‌زیست و توسعه پایدار	۷۸,۹۲۵	۴۱,۵۷۰	-۴۷	۸۷,۲۵۰	۱۱۰	۹۱,۳۹۴	۵
فصل آب و فاضلاب	برنامه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب شرب	۱۱۴,۰۸۳	۰	-۱۰۰	۰	۰	۰	۰
	برنامه برنامه‌ریزی،	۱۲۲,۶۳۷	۰	-۱۰۰	۰	۰	۰	۰

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
	سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب فاضلاب							

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

در جدول ۱۲ نیز، میزان سهم اعتبارات هزینه‌ای هر برنامه در فصل مربوطه محاسبه شده است. گروهی از برنامه‌ها بیشترین اعتبارات هزینه‌ای را در هر فصل طی سال‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند.^۱ به عنوان مثال در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، در فصل کشاورزی و منابع طبیعی، برنامه «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» با سهم ۱۲ درصدی و برنامه «پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی» در فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی با سهم ۷۰ درصدی بیشترین اعتبارات این فصول را به خود اختصاص داده‌اند.^۲ مشاهده سهم این برنامه‌ها در سایر سال‌ها نیز نشانگر آن است که بالاترین سهم را در فصول مذکور در سال‌های دیگر نیز به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۲: مقایسه سهم اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (درصد)

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۱,۳	۰,۹	۱	۱
	برنامه احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور	۷	۷	۱۲	۱۴
	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۱	۰,۷	۰,۸	۲
	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی	۰,۴	۰,۴	۰,۴	۰,۴

۱. مقایسه سهم هر برنامه در فصل به دلیل نشان دادن اهمیت سهم آن در فصل مربوطه جهت اختصاص بودجه و تصمیم‌گیری برای سال‌های آتی استفاده شده است، حال آنکه محاسبه سهم هر برنامه از کل بودجه اعداد بسیار کوچک و مشابه به هم را در اختیار می‌گذارد که با توجه به آن‌ها نمی‌توان تحلیل دقیقی را در اختیار گذاشت.

۲. نکته قابل توجه آن است که برنامه‌های مذکور در میان سایر برنامه‌های زیست‌محیطی فصل مربوطه سهم بالاتری را به خود اختصاص داده‌اند و به معنای آن نیست که در کل فصل سهم بالاتری نسبت به سایر برنامه‌ها داشته باشند. چون بعضی از فصول مورد بررسی مانند فصل «کشاورزی و منابع طبیعی» دارای برنامه‌های غیرمرتبط با محیط‌زیست و منابع آب هستند. برای آگاهی از اینکه در هر فصل کدام برنامه به طور کلی سهم بالاتری دارد، به قوانین بودجه سال‌های مورد بررسی و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ مراجعه نمایید.

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لا یحه بودجه سال ۱۴۰۰
	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور	۳	۳	۲	۳
	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی	۳	۳	۳	۳
	برنامه بهبود فرآوری و کاهش ضایعات محصولات کشاورزی	۰,۸	۰,۸	۰,۷	۰,۸
	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۰,۶	۰,۵	۰,۲	۰,۹
فصل منابع آب	برنامه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب	۱۰	۰	۰	-
	برنامه عرضه آب	۹۰	۰	۰	۰
	برنامه تأمین آب	۰	۱۰۰	۰	۰
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	برنامه پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب	۰	۲	۱	۱
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی	۰	۷۸	۷۰	۶۴
فصل مدیریت پسماند	برنامه مدیریت و نظارت بر پسماندها	۱۰۰	-	-	-
فصل کاهش آلودگی	برنامه پیش و مدیریت آلاینده‌ها	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	برنامه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی	۱۸	۱۸	۱۸	۲۱
	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی	۸۲	۷۲	۷۵	۶۵
	برنامه حفاظت از مناطق تحت مدیریت و حمایت محیط بانان	-	۱۰	۷	۱۴
فصل تحقیق و توسعه در امور	برنامه فرهنگ‌سازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در بهسازی محیط‌زیست	۵۵	۹۲	۸۸	۹۴

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
محیط زیست	برنامه پژوهش‌های کاربردی در امور محیط زیست و توسعه پایدار	۴۵	۸	۱۲	۶
فصل آب و فاضلاب	برنامه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب شرب	۴۸	۰	۰	۰
	برنامه برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب و فاضلاب	۵۲	۰	۰	۰

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

همچنین مشاهده می‌شود که در فصل «کاهش آلودگی»، تنها یک برنامه با عنوان «برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها» کل سهم این فصل را به خود اختصاص داده است. فصل «مدیریت پسماند» نیز فقط در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ با برنامه «مدیریت و نظارت بر پسماندها» از اعتبارات هزینه‌ای سهم داشته و در قوانین سال‌های بعد و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ هیچ اعتبار هزینه‌ای را به خود اختصاص نداده است. نکته قابل توجه آن است که در فصل «منابع آب» سه برنامه «برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب»، «عرضه آب» و «تأمین آب»، هر یک تنها در یک سال از سال‌های مورد بررسی دارای اعتبار هزینه‌ای بوده‌اند و برنامه‌های «مهندسی رودخانه‌ها و سواحل»، «بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب» و «توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک» هیچ سهمی از اعتبارات هزینه‌ای را در سال‌های مورد بررسی دارا نیستند. در فصل «آب و فاضلاب» نیز برنامه‌های «برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب شرب» و «برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و نظارت بر امور آب فاضلاب» تنها در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ دارای اعتبارات هزینه‌ای بوده و دو برنامه دیگر هیچ سهمی را به خود اختصاص نداده‌اند.^۱

در جدول ۱۳ میزان تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و رشد آن‌ها در سال‌های اخیر نمایش داده شده‌اند. مشاهده می‌شود که گروهی از برنامه‌ها در همه سال‌های مورد بررسی رشد مثبت داشته‌اند. به عنوان نمونه برنامه‌های «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «تشبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» و «مهندسی رودخانه‌ها و سواحل» از این قبیل برنامه‌ها هستند. در کنار این گروه، بخش اندکی از برنامه‌ها در بعضی از سال‌های مورد بررسی، رشد منفی را تجربه کرده‌اند؛ به عنوان نمونه برنامه «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» در قانون بودجه سال ۱۳۹۸، ۳۵ درصد و برنامه «پایش و مدیریت آلاینده‌ها» در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۴۴ درصد رشد منفی داشته‌اند. بررسی میزان رشد تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌ها

۱. برنامه‌هایی که در اعتبارات هزینه‌ای یا تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بسیاری از سال‌های مورد بررسی حذف شده و یا هیچ سهمی ندارند، به این دلیل اهمیت آن‌ها از منظر زیست‌محیطی مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

در لایحه ۱۴۰۰ نیز نشان می‌دهد که به جز یک برنامه سایر برنامه‌ها دارای رشد مثبت نسبت به سال گذشته بوده‌اند. سه برنامه «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه-های مرزی و مشترک» و «حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی» نیز به ترتیب با ۳۶۶ و ۱۲۵ و ۱۶۱ درصد رشد بالای ۱۰۰ درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۱۳: تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب برحسب برنامه در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (میلیون ریال-درصد)

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۲,۴۹۶,۰۰۰	۲,۱۰۵,۰۰۰	-۱۶	۱,۸۲۱,۲۰۰	-۱۳	۲,۳۴۵,۰۰۰	۲۹
	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور	۱,۴۴۷,۱۰۰	۹۴۰,۷۰۰	-۳۵	۱,۵۰۹,۳۰۰	۶۰	۱,۶۵۵,۰۰۰	۱۰
	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۷۰,۰۰۰	۲۲۶,۸۵۵	۲۲۴	۲۴۸,۰۰۵	۹	۱۲۰,۰۰۰	-۵۲
	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی	۲۳۳,۵۰۰	۲۲۶,۰۰۰	-۳	۳۴۵,۰۰۰	۵۳	۳۷۰,۰۰۰	۷
	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور	۶۲۹,۸۳۷	۶۳۵,۲۰۵	۱	۷۰۵,۵۰۴	۱۱	۳,۲۹۰,۶۰۰	۳۶۶
	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی	۱۰,۷۶۹,۲۰۸	۱۲,۰۱۷,۸۰۷	۱۲	۱۱,۲۸۲,۰۰۰	-۶	۱۵,۰۷۰,۰۰۰	۳۴
	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۹۲۳,۰۰۰	۱,۰۲۰,۴۵۰	۱۱	۱,۰۵۸,۱۷۶	۴	۱,۲۷۵,۰۰۰	۲۰
فصل منابع آب	برنامه عرضه آب	۱۷,۴۹۴,۵۲۴	۲۱,۸۳۱,۳۳۲	۲۵	۲۱,۳۲۲,۰۲۶	-۲	۲۷,۲۳۸,۶۹۵	۲۸

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
	برنامه تأمین آب	۱۱,۹۴۷,۳۴۸	۱۶,۰۱۱,۷۶۶	۳۴	۱۴,۳۸۴,۰۷۶	-۱۰	۲۰,۵۲۲,۲۹۰	۴۳
	برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	۱,۷۷۰,۰۰۱	۲,۰۵۸,۰۰۱	۱۶	۳,۵۶۰,۰۰۰	۷۳	۴,۰۲۰,۰۰۰	۱۳
	برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	۵,۹۳۵,۰۰۰	۸,۹۹۳,۰۰۰	۵۲	۵,۳۹۵,۰۰۰	-۴۰	۶,۲۳۳,۰۰۰	۱۶
	برنامه توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک	۱۵۰,۰۳۰	۴۱۰,۰۲۸	۱۷۳	۸,۲۹۰,۰۰۵	۱۹۲۲	۱۸,۶۴۰,۰۱۵	۱۲۵
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	برنامه پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب	۰	۴۴۹,۵۸۵	۰	۳۹۵,۰۰۰	-۱۲	۴۴۵,۰۰۰	۱۳
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی	۰	۱,۰۶۰,۶۴۸	۰	۱,۲۷۰,۹۲۲	۲۰	۱,۷۸۷,۰۸۰	۴۱
فصل کاهش آلودگی	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها	۶۲۵,۰۰۰	۶۷۲,۰۰۰	۸	۳۷۸,۰۵۰	-۴۴	۴۹۶,۹۰۰	۳۱
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	برنامه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی	۹۱۹,۰۲۵	۱,۰۸۷,۶۳۰	۱۸	۱,۱۲۰,۸۹۹	۳	۱,۵۷۰,۹۴۹	۴۰
	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی	۳۰۰,۰۰۰	۷۴۲,۰۰۰	۱۴۷	۸۳۴,۳۰۰	۱۲	۲,۱۷۸,۰۰۰	۱۶۱
فصل تحقیق و	برنامه فرهنگ‌سازی و ارتقای	۹۰,۰۰۰	۳۰۶,۰۰۰	۲۴۰	۴۶۹,۶۰۰	۵۳	۷۸۵,۰۰۰	۶۷

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	رشد	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	رشد	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰	رشد
توسعه در امور محیط زیست	مشارکت های مردمی در بهسازی محیط زیست							
	برنامه پژوهش های کاربردی در امور محیط زیست و توسعه پایدار	۰	۸,۰۰۰	۰	۱۰,۰۰۰	۲۵	۲۰,۰۰۰	۱۰۰
فصل آب و فاضلاب	برنامه توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب	۱۰,۲۸۶,۸۲۰	۱۵,۷۰۷,۱۷۸	۵۳	۱۴,۵۶۰,۴۰۰	-۷	۲۰,۱۲۲,۴۹۰	۳۸
	برنامه ارائه خدمات آب شهری و روستایی	۶,۴۲۳,۷۲۷	۷,۹۱۱,۴۲۲	۲۳	۸,۵۴۴,۶۰۰	۸	۱۰,۲۸۹,۲۵۹	۲۰

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

در جدول ۱۴، سهم برنامه ها از فصول مربوطه در تملک دارایی های سرمایه ای قابل مشاهده هستند. در هر فصل، یک یا چند برنامه همواره در سال های مورد بررسی، سهم بالاتری را نسبت به سایر برنامه ها به خود اختصاص داده اند. به عنوان نمونه در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ در فصل کشاورزی و منابع طبیعی «برنامه توسعه شبکه های آبیاری و بهبود بهره وری آب کشاورزی» با ۴۸ درصد و در فصل منابع آب برنامه «عرضه آب» با ۴۴ درصد، بیشترین میزان سهم را دارا هستند. با بررسی سهم این برنامه ها در سایر سال ها نیز مشاهده می شود که همچنان میزان بالاتری از تملک دارایی های سرمایه ای را نسبت به سایر برنامه های فصول مربوطه به خود اختصاص داده اند.

جدول ۱۴: مقایسه سهم تملک دارایی های سرمایه ای مرتبط با محیط زیست و منابع آب برحسب برنامه در قوانین بودجه سال های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ (درصد)

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
فصل کشاورزی و منابع طبیعی	برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	۱۱	۸	۷	۶
	برنامه احیا، توسعه و بهره برداری اصولی از جنگل های کشور	۶	۴	۶	۵

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور	۰,۳	۰,۹	۱	۰,۳
	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی	۱	۰,۹	۱	۱
	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور	۳	۲	۳	۹
	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی	۴۷	۴۸	۴۶	۴۱
	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی	۴	۴	۴	۳
فصل منابع آب	برنامه عرضه آب	۴۷	۴۴	۴۰	۳۵
	برنامه تأمین آب	۳۲	۳۲	۲۷	۲۷
	برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل	۵	۴	۷	۵
	برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب	۱۶	۱۸	۱۰	۸
	برنامه توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک	۰,۴	۰,۸	۱۶	۲۴
فصل تحقیق و توسعه در امور اقتصادی	برنامه پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب	۰	۳۰	۲۴	۲۰
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی	۰	۷۰	۷۶	۸۰
فصل کاهش آلودگی	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
فصل حفاظت از گونه‌های زیستی	برنامه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی	۷۵	۵۹	۵۷	۴۲

عنوان فصل	عنوان برنامه	قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰
	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی	۲۵	۴۱	۴۳	۵۸
فصل تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست	برنامه فرهنگ‌سازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در بهسازی محیط‌زیست	۱۰۰	۹۷	۹۸	۹۸
	برنامه پژوهش‌های کاربردی در امور محیط‌زیست و توسعه پایدار	۰	۲	۲	۲
فصل آب و فاضلاب	برنامه توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب	۶۲	۶۷	۶۳	۶۶
	برنامه ارائه خدمات آب شهری و روستایی	۳۸	۳۴	۳۷	۳۴

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

با مراجعه به پیوست شماره یک قانون طرح‌های ذیل فصول مربوطه بررسی شود و مطالب دقیق‌تری از چگونگی پیش‌بینی‌ها در امور محیط‌زیست و آب به دست می‌دهد.

۲-۳- بررسی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با برنامه‌های محیط‌زیست و منابع آب

در جدول ۱۵ طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با هر برنامه قابل مشاهده هستند. به طور کلی برنامه‌های «عرضه آب»، «تأمین آب» و «توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب» دارای بیشترین طرح‌ها در سال‌های مورد بررسی هستند. به عنوان نمونه این سه برنامه در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ به ترتیب ۱۹۱، ۱۱۴ و ۱۸۵ طرح را به خود اختصاص داده‌اند و مواردی چون آبرسانی به شهرها و روستاها و احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی، ارتقاء فرایند تأمین و انتقال آب از طریق مطالعات، ایجاد زیرساخت‌ها و سامانه‌ها و احداث سدها و کانال‌ها و مطالعات کاربردی آب و فاضلاب و ایجاد تأسیسات فاضلاب و تصفیه‌خانه‌ها را در بر می‌گیرند.

جدول ۱۵: طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مرتبط با محیط‌زیست و منابع آب در قوانین بودجه سال‌های (۱۳۹۹-۱۳۹۷) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

عنوان برنامه	ماهیت طرح‌ها	تعداد طرح‌ها		
		قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹
برنامه آبخیزداری و حفاظت خاک	مطالعه و اجرای عملیات در حوزه آبخیزداری و سدها	۱۱	۱۱	۱۰

تعداد طرح‌ها				ماهیت طرح‌ها	عنوان برنامه
قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰		
۹	۸	۶	۶	تأمین تجهیزات جهت حفاظت و توانمندسازی منابع طبیعی و صیانت از جنگل‌ها و مراتع	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور
۱	۱	۱	۱	مدیریت پایدار جهت حفاظت، پیش و کمک به احیاء مراتع کشور	برنامه احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور
۲	۲	۳	۳	اصلاح روش‌های پرورش و حفاظت از ذخایر آبزیان و تجهیز یگان حفاظت و ماشین‌آلات	برنامه حفاظت و صیانت از ذخایر و منابع آبی
۰	۰	۳	۳	تأمین تجهیزات یگان حفاظت و اطفاء حریق، احداث ساختمان‌ها و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات	برنامه حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور
۹	۹	۱۳	۱۳	بهبود شبکه‌های آبیاری و زهکشی اراضی کشاورزی- اجرای عملیات آب و خاک و تجهیز و نوسازی فنی و اعتباری شبکه‌های آبیاری و زهکشی	برنامه توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی
۳	۳	۳	۳	بیابان‌زدایی و مقابله با فرسایش بادی	برنامه تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی
۲۰۹	۲۱۳	۱۹۱	۱۸۶	آبرسانی به شهرها و روستاها و احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی	برنامه عرضه آب
۱۱۲	۱۱۴	۱۱۴	۱۰۶	ارتقاء فرایند تأمین و انتقال آب از طریق مطالعات، ایجاد زیرساخت‌ها و سامانه‌ها و احداث سدها و کانال‌ها	برنامه تأمین آب
۱۹	۱۹	۸	۸	ساماندهی، لایروبی و مهندسی تالاب‌ها و رودخانه‌ها	برنامه مهندسی رودخانه‌ها و سواحل
۱۰۹	۱۱۰	۲۱	۲۱	مرمت و بازسازی اساسی شبکه‌های آبیاری و زهکشی و بازسازی و نوسازی تأسیسات و خطوط آبرسانی	برنامه بهبود بهره‌برداری و حفاظت از منابع آب

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

تعداد طرح‌ها				ماهیت طرح‌ها	عنوان برنامه
قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لا یحه بودجه سال ۱۴۰۰		
۳۸	۳۵	۳۵	۳۱	تکمیل مطالعات، ایجاد سدها، سامانه انتقال آب و توسعه بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سدها	برنامه توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک
۰	۰	۸	۸	تحقیقات و مطالعات کاربردی اجرای مقاوم‌سازی سامانه‌های آبرسانی شهری	برنامه پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب
۰	۰	۱۷	۱۷	تکمیل و تجهیز مؤسسه تحقیقات خاک و آب و تکنولوژی و تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات	برنامه پژوهش‌های کاربردی در بخش کشاورزی و منابع طبیعی ^۱
۶	۶	۳	۳	مطالعات جامع مدیریت مقابله با ریزگردها و ایجاد سیستم‌های کنترل و پایش آلودگی‌های محیط‌زیست	برنامه پایش و مدیریت آلاینده‌ها
۴	۴	۴	۴	حفاظت، پایش و احیاء تالاب‌ها و رودخانه‌های در معرض خطر	برنامه حفاظت و بهره‌برداری پایدار از زیست‌بوم‌های آبی
۲	۳	۳	۴	حفاظت از تنوع زیستی و مناطق چهارگانه- تأمین تجهیزات یگان حفاظت و اطفاء حریق مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست	برنامه حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی
۲	۲	۴	۴	ارزش‌گذاری اقتصادی منابع محیط زیستی و ایجاد نظام جامع آمار و اطلاعات زیست‌محیطی کشور	برنامه فرهنگ‌سازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در بهسازی محیط‌زیست
۰	۰	۱	۱	تعمیرات اساسی و تأمین تجهیزات و ماشین‌آلات	برنامه پژوهش‌های کاربردی در امور محیط‌زیست و توسعه پایدار

۱. در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ برنامه‌های جداگانه‌ای برای پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب و کشاورزی و منابع طبیعی وجود ندارد و تنها یک برنامه کلی تحت عنوان پژوهش‌های کاربردی «در نظر گرفته شده است.

تعداد طرح‌ها				ماهیت طرح‌ها	عنوان برنامه
قانون بودجه سال ۱۳۹۷	قانون بودجه سال ۱۳۹۸	قانون بودجه سال ۱۳۹۹	لایحه بودجه سال ۱۴۰۰		
۲۱۶	۲۱۴	۱۸۵	۱۸۹	مطالعات کاربردی آب و فاضلاب و ایجاد تأسیسات فاضلاب و تصفیه‌خانه‌ها	برنامه توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب
۹	۹	۸	۸	ایجاد و تکمیل تأسیسات آب و مدیریت مصرف آب شهری	برنامه ارائه خدمات آب شهری و روستایی

مأخذ: قوانین بودجه مصوب سال‌های (۱۳۹۷-۱۳۹۹) و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰- سازمان برنامه و بودجه کشور

۳- تحلیل آثار اجرایی بخش محیط‌زیست و آب در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

جهت بررسی پیامدهای اجرایی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ در زمینه محیط‌زیست و منابع آب، ابتدا نیاز است که برنامه لازم است عملکرد سال‌های گذشته نیز مورد بررسی قرار گیرد، سپس با توجه به میزان رشد ارقام برنامه‌ها در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، با توجه به هدف‌گذاری حوزه‌های محیط‌زیست، منابع طبیعی و آب در برنامه ششم توسعه، می‌توان پیش‌بینی کرد که میزان رشد حاصل شده تا چه حد قادر به تحقق این اهداف کمی در سال ۱۴۰۰ خواهد بود.

۳-۱- بررسی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در بخش محیط‌زیست و منابع طبیعی و پیش‌بینی

عملکرد لایحه بودجه سال ۱۴۰۰

با توجه به گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸، در بخش محیط‌زیست و منابع طبیعی مشاهده می‌شود که بسیاری از اهداف کمی این بخش طی دو سال مذکور، بیش از ۹۰ درصد تحقق یافته‌اند. به عنوان نمونه، اهداف «تدوین طرح‌های توجیهی-تفضیلی مناطق» و «افزایش مناطق دارای طرح‌های تفضیلی مدیریت به کل مساحت منطقه» در سال ۱۳۹۷ هر دو به میزان ۹۶,۴۹ درصد محقق شده‌اند. در سال ۱۳۹۸ نیز میزان تحقق این اهداف، به ترتیب ۹۲,۵۹ و ۹۷,۵۳ درصد بوده است. گروهی دیگر از برنامه‌ها نیز به طور کامل و به میزان ۱۰۰ درصد تحقق یافته‌اند که با مشاهده کلی این اهداف و تطبیق آن‌ها با برنامه‌های مربوطه در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ می‌توان با توجه به رشد ارقام این برنامه‌ها در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای پیش‌بینی کرد که این اهداف در سال آتی نیز تا حد زیادی تحقق

۱. اسناد پشتیبان برنامه ششم توسعه برای دوره ۱۳۹۵ تا ۱۳۹۹ تدوین شدند، حال آنکه به دلیل طولانی شدن فرایند تصویب آن‌ها، این برنامه برای دوره ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ مورد استفاده قرار گرفت؛ از طرفی در گزارش‌های عملکرد موجود، اهداف هر سال مطابق با همان سال در برنامه ششم توسعه در نظر گرفته شده و لذا سال ۱۴۰۰ در اسناد مزبور اهداف کمی برآورد نشده است. از این‌رو، بر اساس گفتگو با کارشناسان سازمان برنامه و بودجه، اهداف کمی سال ۱۳۹۹ برای سال ۱۴۰۰ در نظر گرفته می‌شود.

خواهند یافت.^۱ در همین راستا، اهدافی که در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ به میزان ۱۰۰ درصد تحقق یافته‌اند، شامل موارد زیر هستند:

- نظارت بر اجرای برنامه مدیریت سبز؛
- حمایت و پشتیبانی از سمن‌ها سرمایه‌های اجتماعی و تشکل‌های غیردولتی حامی محیط زیست.
- تدوین نظام یکپارچه اطلاعات محیط زیستی.
- حفاظت و سازماندهی مناطق تحت مدیریت.
- نظارت بر چگونگی اجرای برنامه‌های ارزیابی اثرات محیط زیستی طرح‌های توسعه‌ای.

با توجه به اهداف کمی فوق و نیز با بررسی وضعیت برنامه‌های زیست‌محیطی در فصول مختلف لایحه، مشاهده می‌شود که گروهی از برنامه‌های مرتبط با این اهداف، رشد بالای ۵۰ درصد را در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به خود اختصاص داده‌اند. بررسی اعتبارات هزینه‌ای نشان می‌دهد که سه برنامه «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «حفاظت، احیاء و بهسازی زیست‌بوم‌های خشکی» و «فرهنگ‌سازی و ارتقای مشارکت‌های مردمی در بهسازی محیط زیست» در اعتبارات هزینه‌ای به ترتیب به میزان ۹۶، ۶۰ و ۱۲۷ درصد رشد داشته و نیز در تملک دارایی‌های سرمایه‌ای ۳۶۶، ۱۶۱ و ۶۷ درصد رشد مثبت داشته‌اند. همچنین گروهی از برنامه‌ها تنها در اعتبارات هزینه‌ای یا تملک دارایی‌های سرمایه‌ای رشد بالایی را تجربه کرده‌اند. به عنوان نمونه برنامه‌های «احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» و «احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی از مراتع کشور»، در اعتبارات هزینه‌ای دارای رشد ۷۸ و ۱۸۰ درصدی هستند؛ برنامه‌هایی مانند «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» و «پایش و مدیریت آلاینده‌ها» نیز در تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به میزان ۲۰ و ۳۱ درصد رشد مثبت داشته‌اند. با توجه به این موارد، انتظار می‌رود که رشد اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای این برنامه‌ها بتواند منجر به تحقق تقریبی اهداف مذکور در سال ۱۴۰۰ شوند.

۱. پیش‌بینی تحقق این اهداف به طور کلی، بر اساس رشد اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای صورت گرفته است؛ حال آنکه قطعاً بسیاری از عوامل دیگر تأثیرگذار خواهند بود که بررسی آن‌ها نیاز به تحقیقات جزئی در زمینه دلایل تحقق و عدم تحقق اهداف در سال‌های گذشته دارد.

جدول ۱۶: بررسی عملکرد بخش محیط‌زیست و منابع طبیعی در سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۷ و هدف کمی آن در سال ۱۴۰۰

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف			
۴۷,۸۸	۸۴,۵۳	۳۶,۸۲	۴۳,۵۶	۴۱,۳	۱۷,۲	۴۱,۶۵	میلیون تن در سال	میزان کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای نسبت به وزن موجود	۱
۲۶۱	۹۲,۵۹	۲۲۵	۲۴۳	۹۶,۴۹	۲۲۰	۲۲۸	تعداد	تدوین طرح‌های توجیهی- تفضیلی مناطق	۲
-	۱۰۰	۱	۱	۱۰۰	۱	۱	گزارش	نظارت بر اجرای برنامه مدیریت سبز	۳
۸۶	۶۱,۸۴	۴۷	۷۶	۴۸,۲۸	۲۸	۵۸	شهر	تدوین و اجرای برنامه جامع کاهش آلودگی هوا، صدا و امواج	۴
۱۲۰۰	۱۰۰	۹۵۹	۹۵۹	۱۰۰	۹۱۷	۹۱۷	تعداد	حمایت و پشتیبانی از سمن‌ها سرمایه‌های اجتماعی و تشکل‌های غیردولتی حامی محیط‌زیست	۵
۱۲	۷۷,۷۸	۷	۹	۸۵,۷۱	۶	۷	تالاب	تدوین و اجرای مدیریت زیست بومی و تأمین حقاب‌ها اکولوژیک تالاب‌ها و دریاچه‌های کشور	۶
۳	۱۰۰	۳	۳	۱۰۰	۳	۳	مورد	تدوین نظام یکپارچه اطلاعات محیط‌زیستی	۷
۴۵	۵۵,۸۱	۲۴	۴۳	۵۷,۱۴	۲۰	۳۵	تعداد	تهیه و اجرای برنامه عمل مدیریت و حفاظت گونه‌ها	۸
۸۰	۷۸,۴۶	۵۱	۶۵	۶۲	۳۱	۵۰	درصد	توانمندسازی و تقویت ظرفیت‌های ساختاری و حقوقی برای حفاظت اثربخش از محیط‌زیست	۹
۳۱	۱۰۰	۲۵	۲۵	۶۰	۱۲	۲۰	استان	تدوین و اجرای برنامه جامع مقابله با گرد و غبار	۱۰
۱۰۰	۷۹,۷۱	۶۷,۷۵	۸۵	۵۲,۸۶	۳۷	۷۰	درصد	استقرار نظام تحول اداری	۱۱
۱۰۰	۶۵	۵۲	۸۰	۵۱,۴۳	۳۶	۷۰	درصد	تثبیت مناطق خرید مستثنیات و ممیزی و	۱۲

۱. با توجه به اینکه عناوین اهداف کمی عملکردهای موجود بر مبنای گزارش‌های عملکرد برنامه پنج ساله ششم احصا شده‌اند، ممکن است برخی از برنامه‌های آن در سند پشتیبان برنامه ششم وجود نداشته باشد.

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	درصد تحقق هدف	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف			
								تفکیک منابع ملی و دولتی با اولویت مناطق تحت مدیریت	
-	۶۱,۶۷	۳۷	۶۰	۵۳,۳۳	۲۴	۴۵	درصد	ایجاد مدیریت جامع و یکپارچه برای کاهش آثار سوء ناشی از تغییر اقلیم و مخاطرات زیست‌محیطی	۱۳
۸۰	۶۴,۶۲	۴۲	۶۵	۵۰	۲۵	۵۰	درصد	خود اظهاری در پایش منابع صنعتی خدماتی و معدنی	۱۴
۱۴	۹۶,۵۷	۱۲,۹۴	۱۳,۴	۸۹,۸۴	۱۱,۵	۱۲,۸	درصد مساحت از کشور	ارتقاء کمیت و کیفیت مناطق تحت مدیریت برای حفاظت از تنوع زیستی	۱۵
۳۱	۱۰۰	۳۱	۳۱	۱۰۰	۳۱	۳۱	استان	حفاظت و سازماندهی مناطق تحت مدیریت	۱۶
۱۰	۸۰	۷,۲	۹	۳۸,۴۶	۳	۷,۸	درصد	ارزشگذاری اقتصادی زیست‌بوم‌ها و تعیین خسارات زیستی	۱۷
۲	۱۰۰	۲,۱	۲,۱	۵۱,۳۸	۱,۱۲	۲,۱۸	میلیارد تن	مطالعه و نظارت بر کاهش فرسایش خاک	۱۸
-	۴۸,۲	۲۴,۱	۵۰	۵۶,۶۷	۱۷	۳۰	درصد	بررسی و بازنگری در مناطق چهارگانه محیط‌زیست و تدقیق مرز بر اساس استاندارد ICUN	۱۹
۳۱	۶۸	۱۷	۲۵	۶۰	۱۲	۲۰	مراکز استان	تدوین و اجرای کامل برنامه جامع مدیریت پسماندها	۲۰
۶۰	۴۶	۲۳	۵۰	۱۵	۶	۴۰	رودخانه	تدوین و اجرای برنامه جامع احیا رودخانه‌های کشور	۲۱
-	۶۶,۱۸	۳۶,۴	۵۵	۶۵	۲۶	۴۰	درصد	تهیه و اجرای طرح جامع پیشگیری و اطفای حریق در مناطق	۲۲
۱۰۰	۷۹	۷۱,۱	۹۰	۶۰	۴۸	۸۰	درصد	اجرای تعهدات ملی و منطقه‌ای و بین‌المللی	۲۳

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	درصد تحقق هدف	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف			
								توسعه دیپلماسی محیط‌زیست	
۲۰	۷۷,۶	۱۵,۵۲	۲۰	۴۵	۹	۲۰	درصد	تدوین و اجرای برنامه اقدام ملی حفاظت از محیط‌زیست دریایی کشور	۲۴
۳۵	۶۲,۲۹	۲۱,۸	۳۵	۵۰,۸	۱۲,۷	۲۵	درصد	مطالعه و شناسایی ذخایر ژنتیکی مناطق فسیلی و غارهای کشور	۲۵
۱۵	۸۷,۶۹	۱۱,۴	۱۳	۷۲,۷۳	۸	۱۱	درصد	حفاظت و احیای تالاب‌های کشور	۲۶
۲۰	۹۴,۱۲	۱۶	۱۷	۶۶,۶۷	۱۰	۱۵	درصد	ارتقاء مطالعات و تحقیقات علمی و بهره‌مندی از فناوری‌های نوآورانه در زمینه محیط‌زیست	۲۷
۲۶۱	۹۷,۵۳	۲۳۷	۲۴۳	۹۶,۴۹	۲۲۰	۲۲۸	تعداد	افزایش مناطق دارای طرح‌های تفضیلی مدیریت به کل مساحت منطقه	۲۸
۴۱۰	۸۸,۴۲	۳۳۶	۳۸۰	۶۵	۲۲۱	۳۴۰	تعداد	ایجاد سیستم پایش برخط آب و هوا و خاک	۲۹
۷۰	۸۲,۵۵	۴۵,۴	۵۵	۵۲,۴۴	۲۳,۶	۴۵	درصد	مطالعه نظارت بر ارتقا و توسعه سیستم‌های جمع‌آوری و تصفیه و بازخوانی پساب و فاضلاب	۳۰
۳۶	۶۰	۱۸	۳۰	۵۶	۱۴	۲۵	تعداد	تدوین و اجرای برنامه مدیریت زیست بومی زیست‌بوم‌های حساس و شکندنده	۳۱
۳۱	۸۳,۸۷	۲۶	۳۱	۶۴,۵۲	۲۰	۳۱	استان	کاهش اثرات مخاطرات زیست‌محیطی در مناطق تحت مدیریت	۳۲
-	۱۰۰	۶	۶	۱۰۰	۵	۵	گزارش	نظارت بر چگونگی اجرای برنامه‌های ارزیابی اثرات محیط زیستی طرح‌های توسعه‌ای	۳۳

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	درصد تحقق هدف	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف			
۸۵	۷۱,۵۷	۵۰,۱	۷۰	۶۶,۶۷	۴۰	۶۰	درصد	ایجاد ارتقا و گسترش سیستم‌های پایش منابع محیط زیستی	۳۴
-	۴۶,۴	۲۳,۲	۵۰	۴۸	۱۲	۲۵	درصد	تدوین برنامه توانمندسازی و تعیین سازوکار اجرایی ارزیابی راهبردی محیطی	۳۵
-	۴۸	۱۲	۲۵	۴۰	۶	۱۵	درصد	نظارت بر اجرای برنامه پسماند به کود یا انرژی	۳۶
۴۰	۸۵,۴۱	۳۱,۶	۳۷	۵۰	۱۷	۳۴	درصد	تدوین و اجرای برنامه جامع آموزش محیط زیستی	۳۷

مآخذ: ۱- سند تفصیلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - سازمان برنامه و بودجه کشور. ۲- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ (حوزه فرا بخشی)- سازمان برنامه و بودجه کشور

۳-۲- بررسی عملکرد قانون برنامه ششم توسعه در بخش آب و پیش‌بینی عملکرد لایحه بودجه

سال ۱۴۰۰

با توجه به عملکرد بخش آب مشاهده می‌شود که برخی اهداف در سال‌های مورد بررسی، بالای ۱۰۰ درصد تحقق یافته‌اند. به عنوان نمونه در سال ۱۳۹۷ اهداف «بهبود بهره‌برداری- بازسازی خطوط انتقال آب بزرگ کشور» و توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های خروجی از کشور، احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی (مرزی) به ترتیب ۱۶۱,۸۷ و ۵۶۴,۴۱ درصد تحقق یافته‌اند. حال آنکه در سال ۱۳۹۸ گروه دیگری از اهداف مانند «مطالعات پایه منابع آب، تکمیل و تجهیز ایستگاه‌های اندازه‌گیری در محدوده عمل شرکت‌های آب منطقه‌ای» و «حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل، اجرای عملیات ساماندهی رودخانه‌ها» به ترتیب با ۲۰۴,۵۵ و ۱۹۰۴,۷۶ تحقق عملکرد بسیار بالایی دارند. گروهی دیگر از اهداف نیز در هر دو سال بیش از ۵۰ درصد تحقق یافته‌اند که عبارتند از:

- بهبود بهره‌برداری- ارتقاء ایمنی، علاج بخشی، مرمت و بازسازی سدهای مخزنی؛
- مطالعات، تحقیقات و استانداردهای آب و آبفا - تحقیقات کاربردی؛
- مطالعات، تحقیقات و استانداردهای آب و آبفا - تدوین استانداردها و معیارهای فنی؛
- بهبود بهره‌برداری- بازسازی خطوط انتقال آب بزرگ کشور؛
- حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل- اجرای عملیات ساماندهی رودخانه‌ها؛

- مطالعات پایه منابع آب- طراحی شبکه اندازه‌گیری منابع آب کشور؛
- حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل- تعیین حد بستر و حریم سواحل دریا، دریاچه‌ها و تالاب‌ها؛
- تأمین آب- طرح‌های کوچک تأمین آب (استانی) - بهبود؛
- بهبود بهره‌برداری- ارتقاء و نوسازی تصفیه‌خانه‌های آب (بخشی از فرآیندها در هر سال)؛
- استفاده از پتانسیل بخش غیردولتی برای تولید آب/ پساب - خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی (آبفا - احداث آب‌شیرین‌کن‌ها)؛
- حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل- تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها و مرحله اول ساماندهی؛
- بهبود بهره‌برداری- مرمت و بازسازی اساسی و بهسازی شبکه‌های آبیاری و زهکشی؛
- انتقال و توزیع آب- آبرسانی به شهرها روستاها و صنایع؛
- بهبود بهره‌برداری- مدیریت کیفیت منابع آب در سطح حوزه آبریز کشور.

با توجه به برنامه‌های مرتبط با آب در فصول لایحه سال ۱۴۰۰ مشاهده می‌شود که گروهی از برنامه‌ها با توجه به رشد بالا در اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بتوانند اهداف کمی تعریف شده را با توجه به تجربه عملکرد آن‌ها در سال‌های گذشته، محقق سازند. بر این اساس مشاهده می‌شود که برنامه‌های «توسعه شبکه‌های آبیاری و بهبود بهره‌وری آب کشاورزی» و «پژوهش‌های کاربردی در حوزه آب» با رشد ۷۲ و ۳۱ درصدی در اعتبارات هزینه‌ای و برنامه‌های «توسعه منابع آب در حوزه‌های آبریز رودخانه‌های مرزی و مشترک» و «تأمین آب» و «توسعه تأسیسات فاضلاب و بازچرخانی آب» با رشد ۱۲۵ و ۴۳ و ۳۸ درصدی در اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در جهت عملکرد بالای اهداف فوق بتوانند مؤثر واقع شوند. سایر برنامه‌های مرتبط با اهداف بخش آب نیز رشد اندکی در تملک دارایی‌های سرمایه‌ای داشته‌اند و می‌توانند مؤثر باشند. در خصوص بسیاری از برنامه‌ها نیز به دلیل صفر بودن سهم آن برنامه در تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای نمی‌توان میزان تأثیر آن‌ها را بر عملکرد اهداف فوق در سال آتی بررسی کرد و نیاز به بررسی ابعاد دیگری برای تحقق این اهداف وجود دارد.

جدول ۱۷: بررسی عملکرد بخش آب در سال‌های ۱۳۹۸-۱۳۹۷ و هدف کمی آن در سال ۱۴۰۰

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف			
۱۴۵	۱۰۲,۲۱	۱۳۹	۱۳۶	۹۸,۴۶	۱۲۸	۱۳۰	تعداد سد	بهبود بهره‌برداری- ارتقاء ایمنی، علاج بخشی، مرمت و بازسازی سدهای مخزنی	۱

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد			
۱۹۵	۸۱,۰۸	۱۵۰	۱۸۵	۷۶,۲۷	۱۳۵	۱۷۷	پروژه	۲	مطالعات، تحقیقات و استانداردهای آب و آبفا- تحقیقات کاربردی
۲۰	۹۵	۱۹	۲۰	۹۵	۱۹	۲۰	نشریه	۳	مطالعات، تحقیقات و استانداردهای آب و آبفا- تدوین استانداردها و معیارهای فنی
۲۴	۲۰۴,۵۵	۴۵	۲۲	-	-	-	درصد	۴	مطالعات پایه منابع آب- تکمیل و تجهیز ایستگاه‌های اندازه‌گیری در محدوده عمل شرکت های آب منطقه‌ای
-	۴۶,۱۵	۱۵	۳۲,۵	۴۸,۰۸	۱۰	۲۰,۸	درصد	۵	بهینه‌سازی ساختار مدیریت آب کشور
۱۵	۷۳,۳۳	۱۱	۱۵	۱۶۱,۸۷	۲۴,۲۸	۱۵	کیلومتر	۶	بهبود بهره‌برداری- بازسازی خطوط انتقال آب بزرگ کشور
۳۰,۸۹۳	۲۲,۱۹	۷,۷۶۶	۳۵,۰۰۰	۳,۳۸	۶,۳۴۳	۱۸۷,۵۶۳	دستگاه	۷	احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی- تجهیز چاه‌ها به ابزار اندازه‌گیری هوشمند
۲۱	۰	۰	۲۱	۰	۰	۲۱	میلیون متر مکعب	۸	احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی- تقویت آبخوان از طریق بازسازی، نگهداری و بهره‌برداری از طرح‌های تغذیه مصنوعی و پخش سیلاب موجود
۱۱۰	۱۹۰,۴,۷۶	۲۰۰۰	۱۰۵	۱۲۰,۶۵	۱۱۱	۹۲	کیلومتر	۹	حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل- اجرای عملیات ساماندهی رودخانه‌ها
-	۴۸,۵۴	۱۰	۲۰,۶	۱۶,۹۵	۲	۱۱,۸	درصد	۱۰	سامانه جامع یکپارچه منابع آب کشور
۴۶۵	۵۴,۸۴	۶۸	۱۲۴	۰,۷۲	۶,۹	۹۶۴	میلیون متر مکعب	۱۱	تأمین آب- حجم مخازن سدها (غیر مرزی)

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد			
-	۱۰۰	۵	۵	۵۰	۵	۱۰	درصد	مطالعات پایه منابع آب- طراحی شبکه اندازه- گیری منابع آب کشور	۱۲
۵۰	۲۰,۸	۱۰,۴	۵۰	۳۷	۱۸,۵	۵۰	میلیون متر مکعب	استفاده از پتانسیل بخش غیردولتی برای تولید آب/ پساب- خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی و کمک های فنی و اعتباری طرح‌های تأمین و انتقال آب توسط بخش غیردولتی (آبفا)	۱۳
-	۶۹,۱۲	۱۵	۲۱,۷	۷۲,۷۳	۱۲	۱۶,۵	درصد	ارتقاء همکاری‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی در موضوع آب	۱۴
-	۴۳,۱	۱۰	۲۳,۲	۴۸,۰۸	۵	۱۰,۴	درصد	ارتقاء نظام مدیریت و بهره‌برداری بهینه از منابع و تأسیسات آبی	۱۵
۵,۰۰۰	۹,۰۷	۶۸۰	۷,۵۰۰	۵۶۴,۴۱	۴۲,۳۳۱	۷,۵۰۰	هکتار	توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های خروجی از کشور - احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی (مرزی)	۱۶
-	۴۴,۴۴	۲۰	۴۵	-	-	-	درصد	ارتقاء دیپلماسی آب در حوضه‌های آبریز (مرزی)	۱۷
۲,۲۴۶	۲۲,۸	۴۳۰	۱,۸۸۶	۳۰,۲۷	۴۶۵	۱,۵۳۶	تعداد نقاط	بهبود بهره‌برداری- تجهیز نقاط به ابزار اندازه‌گیری جریان	۱۸
-	۹۹,۵۳	۲۱	۲۱,۱	۷۲,۱۲	۱۵	۲۰,۸	درصد	مانیتورینگ شبکه و ارزیابی منابع و مصارف آب	۱۹
۶۷۱	۱۱,۸۱	۱۶,۳	۱۳۸	۱,۳۳	۵,۴	۴۰,۶	میلیون متر مکعب	تأمین آب- ظرفیت آب تنظیمی سدها (غیرمرزی)	۲۰
۹۰۰	۹۲,۵۶	۸۳۳	۹۰۰	۵۵,۵۶	۵۰۰	۹۰۰	کیلومتر	حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل-	۲۱

تحلیل آثار و پیامدهای اجرایی در زمینه محیط زیست و منابع آب در بودجه ۱۴۰۰

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد			
								تعیین حد بستر و حریم سواحل دریا، دریاچه‌ها و تالاب‌ها	
۵	۱۱,۰۵	۱۰۰,۳	۹۰,۸	۳۰۳,۴	۸۹۲	۲۹۴	میلیون متر مکعب	توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های خروجی از کشور- ظرفیت آب تنظیمی سدها (مرزی)	۲۲
۱۲۰۰	۱۰,۲۱	۱۴۹,۵	۱,۴۶۴	۲۵,۰۵	۶۰۱	۲,۳۹۹	میلیون متر مکعب	احیاء و تعادل بخشی منابع آب زیرزمینی- کنترل، نظارت و مسلوب المنفعه نمودن چاه‌های آب فاقد پروانه بهربرداری مضر به مصالح عمومی، جلوگیری از اضافه برداشت چاه‌های مجاز و تعدیل پروانه‌های بهربرداری کشاورزی	۲۳
۱۹۴	۱۰۲,۱۷	۴۷	۴۶	۵۰,۲۹	۸۷	۱۷۳	میلیون متر مکعب	تأمین آب- طرح‌های کوچک تأمین آب (استانی) - بهبود	۲۴
-	۰	۰	۲۴,۸	۹۷,۰۹	۱۰	۱۰,۳	درصد	بهینه‌سازی ساختار اقتصاد آب کشور	۲۵
-	۰	۰	۶	۴,۷۶	۱	۲۱	محدوده	جایگزینی پساب با چاه- های کشاورزی در تشکیلات ممنوعه	۲۶
۱۱۷۵	۶,۶۴	۷۸	۱,۱۷۵	۴,۲۶	۵۰	۱,۱۷۵	کیلومتر	حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل- اجرای عملیات رپرگذاری حریم سواحل دریا، دریاچه‌ها و تالاب‌ها	۲۷
۶۰,۱۰۳	۶,۴۶	۳,۹۱۵	۶۰,۶۳۶	۱۸,۹۹	۹,۵۷۹	۵۰,۴۳۷	هکتار	انتقال و توزیع آب- احداث شبکه‌های آبیاری و زهکشی اصلی (غیر مرزی)	۲۸
۳	۱۰۰	۳	۳	۱۰۰	۳	۳	باب	بهبود بهره‌برداری- ارتقاء و نوسازی	۲۹

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد			
								تصفیه‌خانه‌های آب (بخشی از فرایندها در هر سال)	
۱۵	۵۳,۳۳	۸	۱۵	۱۰۷,۸	۱۶,۱۷	۱۵	میلیون متر مکعب	استفاده از پتانسیل بخش غیردولتی برای تولید آب/پساب - خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی (آیفا - احداث آب شیرین کن‌ها)	۳۰
۶,۰۰۰	۹۰,۷	۵,۴۴۲	۶,۰۰۰	۸۵	۵,۱۰۰	۶,۰۰۰	کیلومتر	حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل - تعیین حد بستر و حریم رودخانه‌ها و مرحله اول ساماندهی	۳۱
۳,۰۰۰	۲۸,۴۷	۸۵۴	۳,۰۰۰	۱۶,۶۷	۵۰۰	۳,۰۰۰	کیلومتر	حفاظت و بهره‌برداری از رودخانه‌ها و سواحل - اجرای عملیات رپرگذاری حد بستر رودخانه‌ها	۳۲
۳۱	۱۰۰	۲۷	۲۷	۱۰۰	۲۶	۲۶	تعداد تأسیسات	بهبود بهره‌برداری - مرمت و بازسازی اساسی و بهسازی شبکه‌های آبیاری و زهکشی	۳۳
۳۰۰	۹۵,۹۳	۲۸۷,۸	۳۰۰	۸۳,۶۷	۲۵۱	۳۰۰	میلیون متر مکعب	انتقال و توزیع آب - آبرسانی به شهرها روستاها و صنایع	۳۴
۰	۱۰۰	۴	۴	۱۲۵	۱۵	۱۲	میلیون متر مکعب	تأمین آب - طرح‌های کوچک تأمین آب (استانی) - توسعه	۳۵
۲۶	۱۵,۷۹	۷۰,۱	۴۴۴	۷۷,۸۳	۵۳۰	۶۸۱	میلیون متر مکعب	توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های خروجی از کشور - توسعه منابع آب در حوضه‌های آبریز رودخانه‌های خروجی از کشور - حجم مخازن سدها (مرزی)	۳۶

سال ۱۴۰۰	سال ۱۳۹۸			سال ۱۳۹۷			واحد اندازه‌گیری	عنوان هدف کمی	ردیف
	هدف	درصد تحقق	عملکرد	هدف	درصد تحقق	عملکرد			
-	۱۰۰	۲۲	۲۲	۲۷,۳۲	۵	۱۸,۳	درصد	تکمیل و تجهیز ایستگاه‌های اندازه‌گیری و پایش کمی و کیفی منابع آب سطحی و زیرزمینی	۳۷
-	۱۰۰	۲۵	۲۵	-	-	-	درصد	پایش و ذخیره‌سازی اطلاعات پایه منابع آب	۳۸
۲۰	۵۴,۵۵	۱۲	۲۲	۸۵,۴۵	۱۸,۸	۲۲	درصد	بهبود بهره‌برداری- مدیریت کیفیت منابع آب در سطح حوزه آبریز کشور	۳۹
-	-	-	-	۸۶,۱۲	۱۸	۲۰,۹	درصد	ارتقا کاربرد فناوری‌های نوین در بخش آب	۴۰

مآخذ: ۱- سند تفصیلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - سازمان برنامه و بودجه کشور. ۲- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ (حوزه بخشی ۱) - سازمان برنامه و بودجه کشور

۴- جمع‌بندی و پیشنهادها

کشور ایران در سال‌های گذشته با مشکلات بسیاری در حوزه‌های زیست‌محیطی مواجه شده که از جمله آن‌ها می‌توان به آلودگی هوا، آلودگی آب‌ها، آسیب‌رسانی به تالاب‌ها و زیست‌بوم‌ها، افزایش سیلاب‌ها، تخریب جنگل‌ها و عدم مدیریت صحیح پسماند اشاره کرد. با توجه به تعاملات محیط‌زیست با سایر حوزه‌ها در کشور، استمرار این معضلات، در آینده‌ای نزدیک موانع اساسی را پیش روی تحقق اهداف توسعه‌ای قرار خواهد داد؛ لذا لازم است چاره‌ای برای رفع هرچه سریع‌تر این مشکلات اندیشیده شود. در این چارچوب، قوانین و اسناد بالادستی نیز به طور گسترده به جوانب حفاظت محیط‌زیست و منابع آب اشاره داشته‌اند، اما آنچه می‌تواند در کنار این اسناد برای حل مشکلات مذکور مؤثر واقع شود، به‌کارگیری برنامه‌ها و سیاست‌های کارآمد جهت جلوگیری از به خطر افتادن منابع محیط‌زیست در بستر تحقق توسعه است. به همین منظور، سند برنامه ششم توسعه به عنوان برنامه جامع پنج ساله مجموعه‌ای از سیاست‌ها و راهبردهای ضروری جهت تحقق اهداف زیست‌محیطی را ارائه می‌دهد. بررسی اسناد قوانین بودجه سالانه نیز در حل چالش‌های زیست‌محیطی ضرورت دارد؛ چراکه میزان تخصیص منابع به اهداف این حوزه و تعمیم آن‌ها به برنامه‌های مختلف، راه را برای برنامه-ریزان و دستگاه‌های مسئول جهت اتخاذ تصمیمات درست هموار می‌سازد. با توجه به این موارد، بررسی قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷-۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که فصول و برنامه‌های مرتبط با

محیط‌زیست و منابع آب نه‌تنها در امور محیط‌زیست، بلکه در سایر امور قوانین بودجه جای گرفته‌اند. در همین راستا، مشاهده می‌گردد که فصول «کشاورزی و منابع طبیعی» و «تحقیق و توسعه در امور اقتصادی» بیشترین میزان اعتبارات هزینه‌ای را در سال‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. در خصوص رشد ارقام اعتبارات نیز مشاهده می‌شود که فصول «کاهش آلودگی»، «حفاظت از گونه‌های زیستی» و «تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست» بیشترین میزان رشد را تجربه کرده‌اند. همچنین کل میزان اعتبارات هزینه‌ای مرتبط با محیط‌زیست و آب در سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ نشانگر آن است که میزان اعتبارات فصول مرتبط با حوزه‌های مذکور از سال ۱۳۹۸ به بعد رشد چشم‌گیری را تجربه کرده، به نحوی که در سال ۱۳۹۸، به میزان ۲۶۳ درصد رشد داشته‌اند و در سال‌های بعدی نیز دارای رشد مثبت هستند. در خصوص ارقام تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مشاهده می‌شود که فصول «منابع آب»، «آب و فاضلاب» و «کشاورزی و منابع طبیعی» بیشترین میزان را در سال‌های مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند، در این میان، فصول «تحقیق و توسعه در امور محیط‌زیست» و «حفاظت از گونه‌های زیستی» میزان رشد بالاتری نسبت به سایر فصول دارند. به طور کلی بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ نشان می‌دهد که کل فصول مرتبط با محیط‌زیست و آب به میزان ۶۳ درصد در اعتبارات هزینه‌ای و ۴۲ درصد در تملک دارایی‌های سرمایه‌ای رشد مثبت را به خود اختصاص داده‌اند. با توجه به این موارد مشاهده اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های فصول مربوطه نیز نتایج شفاف‌تری را در اختیار می‌گذارد. در خصوص اعتبارات هزینه‌ای گروهی از برنامه‌ها از جمله «احیا، توسعه و بهره‌برداری اصولی از جنگل‌های کشور» و «پایش و مدیریت آلاینده‌ها»، رشد مثبت را در سال‌های مورد نظر به خود اختصاص داده‌اند، همچنین در خصوص بسیاری از برنامه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۰ رشد بالای ۱۰۰ درصد مشاهده می‌شود. بررسی تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌های مختلف نیز نتایج مشابهی را در اختیار می‌گذارد، چراکه گروهی از برنامه‌ها در همه سال‌های مورد بررسی رشد مثبت داشته‌اند. برنامه‌های «حفاظت و حمایت از منابع طبیعی کشور»، «تثبیت شن‌های روان و مقابله با بیابان‌زایی» و «مهندسی رودخانه‌ها و سواحل» از جمله این برنامه‌ها هستند. میزان رشد تملک دارایی‌های سرمایه‌ای برنامه‌ها در لایحه ۱۴۰۰ نیز نشان می‌دهد که به جز یک برنامه سایر برنامه‌ها دارای رشد مثبت نسبت به سال گذشته بوده‌اند و سه برنامه نیز رشد بالای ۱۰۰ درصد را به خود اختصاص داده‌اند. در کنار بررسی وضعیت برنامه‌های زیست‌محیطی و مرتبط با حوزه آب در قوانین و لایحه بودجه سال‌های مختلف، عملکرد سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نیز نمایانگر آن است که بسیاری از اهداف کمی در هر دو حوزه در طی دو سال مذکور به میزان بالایی تحقق یافته‌اند، لذا پیش‌بینی می‌شود که با توجه به رشد میزان اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه سال ۱۴۰۰، اهداف زیست‌محیطی سال مذکور تا حد قابل قبولی تحقق یابند. از طرفی طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای در لایحه سال ۱۴۰۰ نیز وضعیت نسبتاً مشابهی را به لحاظ تعداد طرح‌های در دست اجرا برای سال مذکور نمایان می‌سازد. با وجود این، چالش‌هایی در رابطه با این برنامه‌ها و فصول مرتبط با آن‌ها به چشم

می‌خورد. مهم‌ترین این چالش‌ها در رابطه با سه فصل هستند؛ در خصوص فصل مدیریت پسماند مشاهده می‌شود که از سال ۱۳۹۷ به بعد این فصل در هیچ یک از قوانین بودجه سال‌های بعد سهمی را به خود اختصاص نداده است؛ حال آنکه مدیریت اصولی پسماندها همواره به عنوان مشکل اساسی در سال‌های اخیر مطرح بوده است. در خصوص فصل «منابع آب» تنها سه برنامه و هر یک از آن‌ها تنها در یک سال از سال‌های مورد بررسی دارای سهمی از اعتبارات هزینه‌ای بوده‌اند و سه برنامه دیگر نیز هیچ سهمی از اعتبارات هزینه‌ای را به خود اختصاص نداده‌اند. در فصل «آب و فاضلاب» نیز دو برنامه تنها در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ دارای اعتبارات هزینه‌ای بوده‌اند و دو برنامه دیگر سهمی از اعتبارات را در طی سال‌های مورد نظر ندارند. با وجود این، جهت واکاوی دقیق‌تر ابعاد موضوعات مورد نظر، نیاز است در خصوص همین برنامه‌ها نیز ارزیابی‌های دقیق‌تری صورت گیرد تا جهت تحقق اهداف تعریف شده، اقدامات لازم به عمل آید. همچنین با توجه به موارد تبیین شده ضرورت دارد که برای برنامه پنج‌ساله آتی، سیاست‌ها و راهبردها به گونه‌ای تعریف شود که بتوان با توجه به شرایط کشور برای اجرای آن‌ها منابع لازم را در قوانین بودجه در نظر گرفت. از سوی دیگر، در قوانین بودجه نیز باید منابع مورد نیاز جهت انجام امور مرتبط با محیط‌زیست به نحوی تخصیص یابد که متناسب با اولویت حل معضلات در حوزه محیط‌زیست و منابع آب و میزان شدت و آسیب به این حوزه‌ها باشد. همچنین به منظور شناسایی اولویت‌ها می‌توان از متخصصانی استفاده کرد تا با به‌کارگیری روش‌های ارزیابی مناسب، سنجش دقیقی از وضعیت محیط‌زیست و منابع طبیعی و آب داشته باشند و بدین وسیله میزان ارزش یک منبع زیست‌محیطی آشکار گردد و نیز هزینه‌های جبران آسیب‌های وارده به‌درستی محاسبه شوند. از طرف دیگر، جهت پیاده‌سازی سایر برنامه‌ها و طرح‌های کشور، بررسی اثرات زیست‌محیطی اجرای آن‌ها ضرورت دارد و میزان منابع بودجه‌ای که با این هدف در اختیار حوزه‌های مختلف قرار می‌گیرد، باید با دقت بیشتری بازنگری شوند. در خصوص جنبه‌های نظارتی و مدیریتی نیز، علاوه بر به‌کارگیری مدیران متخصص در حوزه‌های مختلف زیست‌محیطی، اختصاص منابع بودجه‌ای متناسب با این حوزه‌ها، در بخش‌های زیست‌محیطی از جمله مواردی است که می‌تواند میزان تحقق و اجرایی شدن اهداف مورد نظر را تضمین نماید.

منابع

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
- سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴.
- سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در حوزه محیط‌زیست کشور.
- قانون آب و نحوه ملی شدن آن (۱۳۴۷). معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری.
- قانون ایجاد تسهیلات برای طرح‌های فاضلاب و بازسازی شبکه‌های آب شهری.
- قانون ایمنی زیستی (۱۳۸۸). معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری.
- قانون برنامه پنج ساله ششم توسعه، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۷، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۸، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- قانون بودجه سال ۱۳۹۹، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷، حوزه فرا بخشی، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۷، حوزه بخشی (۱)، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۸، حوزه فرا بخشی، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- گزارش عملکرد قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۹۸، حوزه بخشی (۱)، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، سازمان برنامه و بودجه کشور.
- مرزبان، حسین؛ صدرایی جواهری، اعظم؛ زیبایی، منصور؛ ناظم‌السادات، محمدجعفر؛ کریمی، لیلا (۱۳۹۷)، بررسی وضعیت منابع و مصارف آب در ایران و راهکارهای بهبود وضعیت، مجله آب و فاضلاب، سال سی‌ام، شماره ۴، ۳۲-۱۶.

www.epi.yale.edu

www.globalcarbonatlas.org

www.worldbank.org

www.usubc.org